

DUNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav speciálně pedagogických studií

**Školní zralost a připravenost dětí se speciálními
vzdělávacími potřebami v běžné mateřské škole před
nástupem do základní školy**

Diplomová práce

Bc. Jana Hrušková

Olomouc

Vedoucí práce: Mgr. Ivana Pospíšilová, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předloženou diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jsem jen zdroje, které cituji a uvádím v seznamu použitých pramenů.

V Olomouci, dne 19. 6. 2022

.....

Bc. Jana Hrušková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala paní Mgr. Ivaně Pospíšilové, Ph.D. za odborné vedení, věcné připomínky, cenné rady, vstřícnost a trpělivost při zpracování mé diplomové práce. Dále děkuji všem, kteří mi umožnili realizace praktické části diplomové práce.

OBSAH

ÚVOD.....	6
TEORETICKÁ ČÁST.....	9
1 PŘEDŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ.....	9
1.1 Klíčové kompetence	11
1.2 Školní zralost	13
1.3 Školní připravenost	14
1.3.1 Fyzická zralost a připravenost	14
1.3.2 Psychická zralost a připravenost.....	15
1.3.3 Sociální zralost a připravenost.....	17
1.4 Odklad školní docházky.....	18
2 PEDAGOGICKÁ DIAGNOSTIKA ŠKOLNÍ ZRALOSTI A PŘIPRAVENOSTI V MATEŘSKÉ ŠKOLE.....	19
2.1 Diagnostika školní zralosti a připravenosti.....	20
2.2 Diagnostické nástroje.....	21
3 SOCIÁLNÍ A EMOČNÍ VÝVOJ DÍTĚTE.....	24
3.1 Emoce	24
3.2 Socializace	25
3.3 Sociální a emoční vývoj dítěte.....	26
4 ŠKOLNÍ ZRALOST A PŘIPRAVENOST DĚTÍ SE SPECIÁLNÍMI VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI.....	29
4.1 Podpurná opatření	29
Oblasti podpurných opatření	31
EMPIRICKÁ ČÁST.....	32
5 CÍL A PŘEDPOKLADY PRŮZKUMU.....	32
5.1 Hlavní cíl.....	32
5.2 Předpoklady průzkumu	32
5.3 Výzkumný problém	32
5.4 Soubor průzkumu.....	32

5.5	Etické aspekty průzkumu	34
5.6	Metody sběru dat	34
5.7	Popis průzkumu	38
5.8	Průběh průzkumu	39
6	ANALÝZA DAT	41
6.1	Výsledky průzkumu	41
6.1	Charakteristika souboru průzkumu	58
6.1.1	Chlapec č. 1	58
6.1.2	Charakteristika č. 2	63
6.1.3	Charakteristika č. 3	66
6.2	Ověření předpokladů	71
6.2.1	Oblast sebeobsluhy – položky celkové hodnocení	71
6.2.2	Oblast sociální dovednosti	74
6.2.3	Oblast práceschopnosti, koncentrace pozornosti při záměrných činnostech	76
7	DISKUZE	77
8	LIMITY PRAKTICKÉ ČÁSTI	80
9	DOPORUČENÍ DO PRAXE	81
	ZÁVĚR	82
	SEZNAM LITERATURY	86
	SEZNAM ZKRATEK	91
	SEZNAM TABULEK	92
	SEZNAM GRAFŮ	93
	ANOTACE	94

ÚVOD

Vstup do základního vzdělávání je pro dítě i jeho rodinu velmi významným životním mezníkem. Bezstarostné období dětství přechází do doby školáka a nastává tak období prvních povinností. Nejlépe si touto fází projde dítě, které je na takový krok zralé a připravené. Při posuzování schopnosti dítěte na vstup do vyššího stupně vzdělávání hovoříme o školní zralosti a školní připravenosti. V současné době jsou k dispozici nástroje, které umožňují učitelům ve spolupráci s rodinou a v případě potřeby také s odborným zařízením, poskytovat takové podněty, klást takové nároky, které jsou v souladu s jeho potřebami a odrážejí se od požadavků, jež na něj budou v základním vzdělávání a docházce do školy kladeny. V českém vzdělávacím systému se tato zralost a připravenost posuzuje při dovršení šestého roku.

Nezralost a nepřipravenost dítěte umožňuje oddálení jeho nástupu do základního vzdělávání a jde o tzv. odklad školní docházky. Jedná se o aktuální téma, ČŠI zmiňuje i ve své poslední výroční zprávě fakt, že odklad školní docházky dlouhodobě dostává velký počet dětí. Dítě tak získává čas k dozrávání a připravenosti na vstup do základní školy. Rodiče ve spolupráci s mateřskou školou pak mají možnosti pro poskytování podpůrných opatření, které dítěti nabídnou dostatečný prostor k dosažení takového stupně vývoje v oblasti fyzické, mentální, emocionálně-sociální, nezbytné pro zvládnání výchovně vzdělávacího procesu s radostí a dychtivostí.

V posledních letech byl zaznamenán zvyšující se počet doporučení a speciálního poradenského zařízení v celkové oblasti rozvoje. Sociální a emoční gramotnost je jednou z nich, a to i přes skutečnost, že je jí v mateřských školách věnována významná pozornost. V praxi také není neobvyklé, že se děti ve věku povinného předškolního vzdělávání odpoutávají od rodičů velmi těžce. Při příchodu do mateřské školy snášejí změny prostředí velice špatně. Denní organizace činností (buť v pravidelném rytmu) je pro ně obrovskou emocionální zátěží, reakcí bývá pláč, v tom lepším případě. Často však děti reagují velmi razantně, až agresivně. Není výjimkou, že děti svou agresivitu směřují na kamarády, někdy dokonce na učitele, často ji však obrací vůči sobě. Tyto skutečnosti následně zatěžují kolektiv dětí sociálně a emočně.

Sociální a emoční zralost se odráží na schopnosti dětí pracovat samostatně, ptát se při řešení problémů, reagovat na změny v prostředí, čase a činnostech. Vytrácí se schopnost dětí unést neúspěch, počkat na výsledek činnosti (nedokončí činnost, při náznaku nezdaru

ji opouští), na splnění svého přání (teď hned chci jít ven, bez ohledu na všechny ostatní), nepodléhat momentálním nápadům (při hře ho něco napadne, od započaté činnosti odchází a již se k ní nevrací, ale ani ji neuklidí apod.). Je potřeba také upozornit na děti, které mají potíže s respektováním dospělého člověka, nebo se u nich objevuje absence adekvátního chování vůči cizímu (neznámému) člověku (hodný pán má pro něj bonbón a tak si s ním zvesela jde...). Bohužel přibývá dětí, které nemají osvojeny základy společenského chování a sebeobsluhy a také dětí předškolního věku, jež vůbec neznají nacionále své rodiny, či místo bydliště. Narůstá počet dětí, které v průběhu docházky do mateřské školy vyžadují specifickou podporu s potřebou podpůrných opatření. Česká školní inspekce tento fakt ve svých výročních zprávách potvrzuje.

Výše uvedené skutečnosti byly také impulsem pro téma diplomové práce, která se zabývá školní zralostí a připraveností dětí před nástupem do základního vzdělávání. Se zaměřením právě na sociální a emoční zralost dětí, jež je pro úspěšné absolvování dalšího stupně vzdělávání dle názoru odborné veřejnosti velmi důležitá. Se specifikací na děti, kterým jsou v předškolním vzdělávání poskytována podpůrná opatření při jejich komplexním rozvoji.

Z výše uvedeného vyplývá také cíl práce: **„Zjistit školní zralost a připravenost u dětí se speciálními vzdělávacími potřebami v oblasti sociální a emoční zralosti u dětí v 1. stupni podpůrného opatření.“**

Teoretická část práce je zaměřena na předškolní vzdělávání ve významu přechodu do vyššího základního stupně vzdělávání a s touto skutečností související oblasti. Jsou jimi klíčové kompetence, školní zralost a připravenost a význam pro vstup do základní školy, legislativní stránka podpory rozvoje všech dětí za pomoci podpůrných opatření, vymezení pojmu děti se speciálními vzdělávacími potřebami v oblasti 1. stupně podpůrných opatření. Následuje nástin vývoje dětí v období před nástupem do základní školy a význam jejich sociální a emoční zralosti.

Empirická část je zaměřena na samotné zjištění školní zralosti a připravenosti dětí se speciálními vzdělávacími potřebami u dětí v 1. stupni podpůrného opatření, před nástupem do základní školy v oblasti sociální a emoční zralosti a připravenosti. Hlavní otázkou průzkumu je právě úroveň školní zralosti a připravenosti dětí se speciálními vzdělávacími potřebami v 1. stupni podpůrného opatření před nástupem do základního vzdělávání. Druhou otázkou je zjištění faktorů, které získání školní zralosti

a připravenosti dětí se speciálními vzdělávacími potřebami v oblasti sociální a emoční zralosti a připravenosti ovlivňují, tato otázka však není předmětem průzkumu. Hlavní otázka umožnila předpokládat, že děti v daném věkovém období jsou již zralé, připravené, a hlavně samostatné v oblastech a jednotlivých položkách zaměřujících se právě na jejich sociální a emoční zralost před nástupem do základního vzdělávání.

TEORETICKÁ ČÁST

1 PŘEDŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Jak uvádí školský zákon č. 564/2004 Sb., cílem předškolního vzdělávání je podpora rozvoje osobnosti dítěte předškolního věku. Předškolní vzdělávání se podílí na jeho zdravém citovém, rozumovém a tělesném rozvoji a na osvojení základních pravidel chování, základních životních hodnot a mezilidských vztahů. V legislativě § 33 uvádí, že předškolní vzdělávání napomáhá vyrovnat nerovnoměrnosti vývoje dítěte před nástupem do základního vzdělávání a poskytuje speciálně pedagogickou péči dětem se speciálně pedagogickými potřebami.

Inspekční zprávy České školní inspekce (dále jen ČŠI) v letech 2017–2021 uvádí, že předškolní vzdělávání v České republice je součástí vzdělávací soustavy a splňuje mezinárodní klasifikace vzdělávání ISCED, realizované zejména v mateřských školách (dále jen MŠ). Zaznamenán je také stále větší význam institucionálního vzdělávání dětí v předškolních zařízeních. Toto vzdělávání je označováno za výchozí etapu pro celoživotní učení a vzdělávání dětí.

„Zákonné nastavení předškolního vzdělávání v České republice (dále také „ČR“) a Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (dále RVP PV) zaručují, že jsou splněna veškerá kritéria této mezinárodní klasifikace, tzn., že předškolní vzdělávání má záměrné vzdělávací pedagogické atributy, je realizováno kvalifikovanými pracovníky, probíhá v institucionalizovaném prostředí, splňuje minimální intenzitu a je zaměřeno na děti do vstupu na úroveň ISCED 1.“ (ČŠI 2020/2021, s. 12)

Úkolem předškolního vzdělávání je smysluplně naplňovat denní program dítěte. Poskytovat dítěti příjemnou zkušenost, zdroj dobrých a spolehlivých základů do života, rozvoj tělesné oblasti dítěte, osobnosti i zdraví. Aktivní zařazení do předškolního vzdělávání umožňuje dítěti učit se žít ve společnosti, mimo rodinu, seznámit se se společenskými normami a hodnotami, které tato společnost uznává. Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (dále jen RVP PV) uvádí jako důležitý předpoklad pro další vzdělávání vytváření maximální podpory individuálního rozvoje možnosti dětí.

Jak RVP PV (2020, s. 8) dále uvádí: „*Pro život dítěte má předškolní vzdělávání dalekosáhlý význam, neboť poznatky lékařů, psychologů a učitelů dokazují, že většina toho, co dítě prožije v prvních letech života a co z podnětů okolního prostředí přijme, má trvalou hodnotu. Rané zkušenosti, které dítě získává svým životem v rodinném i mimorodinném prostředí se v jeho životě – třeba i daleko později – zhodnotí a najdou své uplatnění.*“

Jedním z mnoha významných úkolů předškolního vzdělávání je také diagnostická stránka. Tato skutečnost je významná pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami a děti nadané. Těm je v rámci individuálního vývoje poskytována včasná speciálně pedagogická péče a tím je zvyšována možnost zlepšení v oblasti životní i ve vzdělávání.

V RVP PV (2021) je předškolní vzdělávání definováno jako vzdělávací proces realizovaný v mateřské škole a řízený učitelem mateřské školy, během něhož si dítě osvojí základy klíčových kompetencí, vzdělávací obsah stanovený pro etapu předškolního vzdělávání v rozsahu, který odpovídá individuálním možnostem dítěte. Úkolem předškolního vzdělávání je doplňovat a také podporovat rodinnou výchovu.

Předškolní vzdělávání je organizováno pro děti ve věku od 2 zpravidla do 6 let. Od počátku školního roku, který následuje do zahájení povinné školní docházky dítěte, je předškolní vzdělávání povinné, není-li stanoveno jinak. Výjimkou jsou děti s hlubokým mentálním postižením, na které se povinné předškolní vzdělávání nevztahuje.

Povinné předškolní vzdělávání se může dle zákona uskutečňovat těmito způsoby: individuální vzdělávání dítěte, vzdělávání v přípravné třídě základní školy (dále jen ZŠ) a přípravné třídě ZŠ speciální podle § 47 a § 48.

Povinné předškolní vzdělávání bylo v České republice zavedeno od září 2017 a ČR se tak zařadila do skupiny států, které mají tuto povinnost zakotvenou v systému vzdělávání ve věkové hranici 5 let pro preprimární vzdělávání a 6 let pro primární vzdělávání.

Hlavní cíle jsou zakotveny v kurikulárním dokumentu v již výše uvedeném Rámcově vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání (RVP PV). Tímto cílem je zejména rozvoj dítěte po fyzické, psychické i sociální stránce, a to do té míry, aby dítě bylo schopno zvládat samostatně, aktivně a s osobním uspokojením nároky života. Čili nároky, které jsou na něj běžně kladeny. Naplňování rámcových cílů vede k vytváření základů klíčových kompetencí, které uvádíme níže.

Učitelé tak sledují tyto cíle:

- Rozvíjení dítěte, jeho učení a poznání.
- Osvojení si základních hodnot, na nichž je založena naše společnost.
- Získání osobní samostatnosti a schopnosti projevovat se jako samostatná osobnost působící na své okolí.

1.1 Klíčové kompetence

Klíčové kompetence (dále jen kk) jsou v RVP PV formulovány jako vzájemná podpora a rozvojem jedné podporujeme rozvoj i těch dalších, protože se vzájemně prolínají a propojují. Jsou označovány za soubor činností zaměřených na prakticky využitelné, vzájemně se propojující a doplňující výstupy. Jejich osvojování je pak dlouhodobý proces.

Jak uvádí Svobodová (2010), znamená to, že s klíčovými kompetencemi by učitelka měla pracovat především jako s celkem.

RVP PV (2021) uvádí 5 kk pro předškolní vzdělávání:

- Kompetence k učení
- Kompetence k řešení problémů
- Kompetence komunikativní
- Kompetence sociální a personální
- Kompetence činnostní a občanské

Kolektiv autorů RVP PV (2021) připomíná skutečnost, že nedostatečné základy kk se mohou stát znevýhodněním pro dítě na jeho vzdělávací cestě. Vybavit každé dítě souborem kk na úrovni, která je pro něj dosažitelná, by tak měl být cíl předškolního vzdělávání. U dítěte, které ukončuje předškolní vzdělávání v jednotlivých kompetencích přepokládá a udává dosažení úrovně.

Tyto úrovně jsou:

Klíčové kompetence k učení

Dítě soustředěně pozoruje, zkoumá, všímá si souvislostí, uplatňuje získané zkušenosti v praktických situacích, klade otázky, hledá odpovědi, aktivně si všímá, co se kolem něj děje, raduje se z věcí poznanych, ze svých úspěchů, vyvíjí úsilí, soustředí se na činnost a záměrně si pamatuje, zadanou práci dokončí, dovede postupovat podle instrukcí

a pokynů a je schopno dobrat se k výsledku, učí se s chutí a odhadne své síly (Svobodová, 2010).

Klíčové kompetence k řešení problémů

Dítě si všímá dění i problémů v okolí, hledá jejich řešení, řeší problémy, na které stačí, známé samostatně, složitější s oporou dospělého, zvládá využít dosavadní zkušenosti, fantazii a představivost, je schopno postupovat cestou pokusu a omylu, zkoušením, užívá dostupných postupů, chápe jednoduché algoritmy, vnímá souvislosti, rozlišuje funkční a nefunkční postupy a řešení, je schopno pochopit, že vyhýbání se řešení není správné a nevede k cíli, nebojí se chyby a zvládá s ní pracovat (Svobodová, 2010).

Klíčové kompetence komunikativní

Dítě ovládá řeč, využívá ji ve vhodně formulovaných větách, pro samostatné vyjadřování myšlenek, klade otázky i odpovídá, zvládá vyjádřit své pocity, nálady, využívá pro to i jiné než komunikační prostředky (výtvarné, hudební, dramatické). Při běžných situacích komunikuje bez zábran a ostychu, a to jak s dětmi, tak s dospělými, zvládá dovednosti předcházející čtení a psaní, rozšiřuje svou slovní zásobu, dokáže využít další informační a komunikační prostředky, má přehled o rozmanitosti jazyků (Svobodová, 2010).

Klíčové kompetence sociální a personální

Dítě se samostatně rozhoduje o činnostech, vytváří si svůj názor a vyjádří jej, uvědomuje si, že za sebe i své jednání odpovídá a nese důsledky, zvládá projevat citlivost, ohleduplnost k druhým s ohledem na svůj věk, je schopno poskytnout pomoc slabším a rozlišit vhodné chování od nevhodného, vnímá nespravedlnost, ubližování, lhostejnost a agresivitu. V běžných situacích uplatňuje základní společenské návyky a pravidla. Při společných aktivitách se domluví, spolupracuje, respektuje druhé a zvládá přijmout a uzavřít kompromis. Vnímá a napodobuje modely chování ze svého okolí, spolupodílí se na společných rozhodnutích, přijímá je a dodržuje. Dokáže odmítnout nevhodné chování i komunikaci, s neznámými lidmi je obezřetný (Svobodová, 2010).

Klíčové kompetence činnostní a občanské

Dítě se učí plánovat, organizovat, vyhodnocovat své činnosti a hry a dokáže rozpoznat své silné i slabé stránky. Odhaduje rizika svých nápadů, chápe, že se může svobodně rozhodnout o svých činnostech, ale nese za ně zodpovědnost. Ke hře, práci, učení i úkolům přistupuje odpovědně, práci druhých neznevažuje. Projevuje aktivní zájem

o své okolí, uvědomuje si důsledky nevšímavosti, pohodlnosti a nízké aktivity. Zvládá spoluvytvářet pravidla společného soužití a také se podle nich chovat. Dbá na zdraví a bezpečí, nejen své, ale také s ohledem na druhé. Učí se hájit a respektovat práva svá i druhých (Svobodová, 2010). Klíčové kompetence jsou základním předpokladem pro školní zralost.

1.2 Školní zralost

Školní zralost se v odborné literatuře popisuje jako fyzická a psychická připravenost dítěte na školu, která mu umožňuje optimální zapojení do vyučovacího procesu bez nebezpečí ohrožení fyzického a duševního zdraví. Dítě má být biologicky, kognitivně, afektivně a sociálně připraveno nastoupit do školního vzdělávacího procesu v ZŠ (Žáčková, Jucovičová, 2020).

Vymezení školní zralosti je v dosažení takového stupně vývoje (v oblastech fyzické, mentální, emocionálně sociální), aby se dítě bylo schopno účastnit výchovně vzdělávacího procesu (Bednářová, Šmardová, 2015a).

Oblasti důležité pro pozorování školní zralosti:

- tělesný vývoj a zdravotní stav,
- úroveň kognitivních funkcí,
- stupeň průceschopnosti,
- osobnostní zralost (sociálně-emoční zralost).

Školní zralost je zjišťována u zápisu do první třídy. Jak uvádí Opravilová (2016), školní zralost je velmi úzce spojena s vývojem centrální nervové soustavy a je závislá na rozvoji mentálních a psychických funkcí.

Dítě by tak mělo zvládat vyrovnat se se změnou prostředí, navázat kontakt s novými lidmi, v tomto případě je to pedagog, vychovatel, nepedagogičtí pracovníci, spolužáci. Důležitým faktorem je také schopnost podřídit se řádu a přejít od hry k soustavně organizované činnosti.

Knotová (2014) zahrnuje do školní zralosti biologické zrání, celkovou vyzrálou centrální nervové soustavy (dále jen CNS), předchozí zkušenosti a předškolní učení. Zralost CNS se projevuje zejména odolností vůči zátěži, stabilitou a reaktivitou dítěte. Dále vývojem

kognitivních procesů a v neposlední řadě emoční zralostí, která je výrazným předpokladem úspěšné adaptace na školu.

V knize Školní zralost od Bednářové a Šmardové (2015a) (s odvoláním na Golemanovu knihu Emoční inteligence, 1997) uvádí sedm nejdůležitějších aspektů schopnosti se učit, které jsou důležité pro úspěšné zvládnutí vzdělávání. Jsou to aspekty: sebevědomí, zvědavost, schopnost jednat s určitým cílem, sebeovládání, schopnost pracovat s ostatními, komunikovat a spolupracovat. Když mluvíme o školní zralosti je nutno se věnovat také pojmu školní připravenost. Tyto dva pojmy se vzájemně prolínají a doplňují.

1.3 Školní připravenost

Školní připravenost je dle Opravilové (2016) především soubor schopností potřebných pro zvládnutí školní docházky. Znamená to tudíž dosažení optimální úrovně vědomostí, dovedností a návyků nezbytných pro úspěšné zvládnutí školní docházky a plnění školních povinností.

Bednářová a kol. (2017) poukazují na možnost doplnění přirozeného vývoje dítěte o rozvíjející podněty, které jsou mu poskytovány rodinou, ale také mateřskou školou. Školní připravenost tak definuje jako aktuální stav rozvoje dítěte ve všech oblastech (jak po stránce fyzické, psychické, ale také sociální). Důležitá je tak kooperace všech zúčastněných odborníků a rodičů.

Bednářová a Šmardová (2015a) již školní připravenost odkazují na kompetence, které dítě nabývá a rozvíjí učením, sociální zkušeností. Tyto kompetence jsou rozpracovány v RVP PV.

1.3.1 Fyzická zralost a připravenost

Předpokládá přiměřený růst, výšku a váhu dítěte. Na konci předškolního věku dochází u dětí k fyzickým změnám, nejviditelnější je změna postavy, výměna dětského chrupu. Osifikace kostí, která ovlivňuje jemnou a hrubou motoriku, se do konce šestého roku ukončuje v oblasti zápěstních kůstek. Tento stav je přínosný pro rozvoj jemné motoriky. Dochází ke zlepšování a upevňování schopností i v oblastech zručnosti, upevňuje se schopnost správně držet tužku a příbor, střihání, lepení, zapnutí knoflíku, zipu, vázání tkaničky. Mění se také unavitelnost dětí, kdy již nepotřebují například po obědě odpočívat či spát delší dobu, odpočinkový čas se výrazně zkracuje. Zlepšuje se také motorika dítěte,

děti aktivně využívají koloběžky, zvládají jízdu na kole, plavání, lyžování, nácvik tance. V tomto věku již zvládají samostatnou péči o svou osobu, včetně hygienických činností a jídla. Příbor je aktivně součástí stolování. Zlepšuje se koordinace pohybu, který je základní potřebou dětí. Pohyby jsou hbitější a koordinovanější (Nádvorníková, 2017).

Důležitý je také zdravotní stav dětí, protože chronické onemocnění, časté nemoci by mohli způsobovat dlouhodobou absenci. Všechny tyto faktory se ve spolupráci s odborníky zohledňují při možnostech odkladu školní docházky.

Bednářová a Šmardová (2015a) připomínají nutnost pečlivého posuzování v případě smyslových a tělesných vad, chronických onemocnění na psychický stav a vývoj dítěte. Odborná veřejnost se shoduje na faktu, že častá absence dětí v počátku školní docházky ztěžuje navazování nových vztahů, kamarádství, nemoc zvyšuje pocit nepohody, únavy a nepřítomnost ve škole ochuzuje dítě o sociální aspekty společné práce.

1.3.2 Psychická zralost a připravenost

Úroveň psychických funkcí dítěte je dána zráním CNS. Tento fakt ovlivňuje kvalitu vnímání, myšlení, schopnost přiměřené pozornosti, zahrnuje rovinu rozumovou a mentální vyspělost (Nádvorníková, 2017).

V této oblasti se zaměřujeme zejména na:

Pozornost – nezbytná oblast, která výrazně ovlivňuje výsledky dítěte předškolního vzdělávání. Důležitá je schopnost se soustředit, zaměřit pozornost po přiměřenou dobu na činnosti, které se ve škole uskutečňují a plní. I chytré, ale nesoustředěné dítě může mít ve škole potíže. Vydrží dítě u zvolené činnosti, u sledované pohádky, nebo když je mu pohádka čtena? Nebo je v neustálém pohybu – lezení, odbíhání, pohyb tělem?

Poznávací procesy

„Mezi pátým a sedmým rokem dochází ve zrakové a sluchové percepci k rozvoji kompetencí, které jsou považovány za jednu ze složek školní zralosti.“ (Vágnerová, 2017, s. 261)

Zrakové a sluchové vnímání je důležité pro předávání a získávání informací a zejména při výuce čtení a psaní. Významná je také úroveň sluchové a zrakové percepcie. Děti ve věku pěti až sedmi let jsou již schopny vnímat soubor částí jako celek s určitými vztahy (najít v obrázku geometrické vztahy, obraz, písmena ve slově) (Vágnerová, 2017).

Paměť – dobrá kvalita je nezbytná pro uchování potřebných informací. Důraz je kladen na sluchovou a zrakovou paměť (Bednářová a kol., 2017). Paměť jako funkce pro předpoklad učení se dle Vágnerové rozvíjí ve věku 6–12 velmi intenzivně. Děje se tak nejen díky zrání, ale také působením stimulace a požadavků školy. Dítě získává za pomoci dospělé osoby schopnost, jak si zapamatovat, co je třeba.

Myšlení – před nástupem do základního vzdělávání je důležitý posun od konkrétního názorného myšlení k myšlení slovně logickému. Dítě dokáže uspořádat předměty podle stanoveného pravidla, se zájmem řeší jednoduché problémy, odpovídá na otázky a samo se ptá na souvislosti. Má vytvořeny základy předmatematických dovedností. Zvládá se orientovat v čase a prostoru (Nádvořníková, 2017).

Řeč – významným prvkem školní zralosti a připravenosti je právě kvalita řeči a schopnost dítěte se dorozumívat. Dítě dokáže naslouchat (receptivní složka), také zvládá vlastní řečový projev (produktivní složka). U řečového projevu je důležitá míra slovní zásoby, vyjadřování ve větách, správná gramatická složka řeči, chuť a zájem hovořit. Dítě je řečí schopno vyjádřit své myšlenky, pocity, popsat situaci a události, dokončit příběh. Jak uvádí Kejklíčková (2016), rozvoj řeči a její výrazová bohatost v průběhu školní docházky závisí na bohatosti impulsů doma, ve škole, v komplexní výchově.

Dítě by před nástupem do základního vzdělávání mělo mít již správnou výslovnost. Jak uvádí Klenková (2006) vývoj výslovnosti může být ukončen do pátého roku věku dítěte. Ale může také trvat do sedmého roku. V případě nesprávné výslovnosti ve věku pěti let je doporučeno zahájit logopedickou intervenci tak, aby před nástupem do základního vzdělávání byla výslovnost dítěte v pořádku. Špatná výslovnost je po nástupu dítěte do základní školy jeden z faktorů, který ovlivňuje výkonnost dítěte při vzdělávání a jeho socializaci ve školním prostředí. Také je to jeden z faktorů, který znesnadňuje socializaci dítěte a navazování vztahů v kolektivu dětí. Význam řeči a komunikace je pro zvládnutí základního vzdělávání zásadní. Věku přiměřeně rozvinutá řeč je důležitá pro porozumění požadavků, výkladu, prolínání se s myšlením. Prostřednictvím řeči dítě projevuje a sděluje co si myslí. Řeč je důležitá pro socializaci dítěte a schopnosti čtení a psaní (Bednářová a kolektiv., 2015a)

Grafomotorika – patří v neposlední řadě do oblastí, které významně zasahují do školní úspěšnosti dětí. Grafomotorické schopnosti dětí předpokládají zralou a připravenou jemnou a hrubou motoriku. Je to oblast, při které děti zvládají pracovní a výtvarné

činnosti, správné držení tužky a těla při činnostech, které je připravují na psaní. Důležitým prvkem je také vyhraněná lateralita (Nádvorníková, 2017).

1.3.3 Sociální zralost a připravenost

Vágnerová (2017) ve školní připravenosti zmiňuje ovlivnění postoje a kompetencí při zvládnutí role školáka, které závisí na sociální zkušenosti. Důležitá je tak sociální připravenost dítěte, jeho sociální dovednosti.

„Sociální kompetence lze definovat jako schopnost dítěte vytvářet a udržovat přijatelné vztahy s lidmi, s dospělými i vrstevníky a chovat se podle stanovených pravidel.“
(Vágnerová, 2017, s. 258)

Citová zralost: emoční stabilita – např., že dítě na nezdár či nespravedlnost nereaguje impulzivním výbuchem nebo pláčem, agresivními útoky na přítomné osoby. Dokáže se bez potíží odloučit od rodičů, zejména matky. Neteskní po domově, nemyslí na něj ve škole, těší se do školy. Děti zvyklé na MŠ to většinou umí (Jucovičová, Žáčková, 2014).

Sociální zralost a připravenost: dítě je schopno velkou část dne trávit ve skupině vrstevníků mimo domov, přijmout místo rodičů jako autoritu učitele, osvojit si hygienické návyky. Umí a zvládá vykat dospělým, pozdravit, poprosit, poděkovat, obléknout se, postarat se o věci, obout si boty a zavázat tkaničky na kličku, jít samo na WC, zvládnout přesun do jiných částí školy, navštěvovat školní jídelnu. I děti, které v ostatních oblastech vykazují odpovídající schopnosti, mívají stres ze školy ne kvůli vyučování, ale kvůli strachu z těchto sociálních situací, které jsou však nezbytnou součástí školního života (Jucovičová, Žáčková, 2014).

Langmeier (2006) neopomíná souvislost sociální zralosti s citovou a motivační (pracovní) zralostí. Jedná se o zmenšující se závislost na rodině, schopnost se od rodiny odloučit a konat i bez její opory. Nezbytná je schopnost přijmout novou roli školáka.

Pracovní zralost a připravenost: dítě dokáže vydržet u úkolu a dokončit ho, i když ho nebaví. Tato oblast souvisí s motivací a důsledností (Bednářová, Šmardová, 2017).

Na významu těchto aspektů se shodnou odborníci jak z psychologického, tak pedagogického hlediska (Vágnerová, Langmajer, Bednářová apod.). Při deficitů jedné nebo více funkcí může následovat odklad školní docházky.

1.4 Odklad školní docházky

Dle zákona č. 564/2004 Sb., § 37, v případě, že dítě není tělesně nebo duševně přiměřeně zralé a připravené, má rodič možnost požádat o odklad školní docházky o jeden školní rok. Tato žádost musí být doložena doporučujícím posouzením příslušného školského poradenského zařízení a odborného lékaře či klinického psychologa. V rámci šetření posuzování školní zralosti a připravenosti vyhodnocuje školské poradenské zařízení nezralost a nepřipravenost dítěte v daných oblastech a vypracovává doporučení, zaměřené na rozvoj dítěte nejen v domácím prostředí, ale také hlavně v mateřské škole (dále jen MŠ).

Mezi nejčastější oblasti patří grafomotorika, prostorová orientace, zrakové a sluchové vnímání, lateralizace, matematická gramotnost a v neposlední řadě emocionální a sociální oblast, která se bohužel v posledních letech v doporučeních o odkladu školní docházky objevuje stále častěji a se zvyšujícím se důrazem, přestože se této oblasti věnuje významná pozornost. Přibývá dětí se speciálními vzdělávacími potřebami. Odklad školní docházky je Českou školní inspekcí (dále jen ČŠI) (2021) bedlivě sledovanou oblastí. Výroční zprávy z let 2019 až 2021 zaznamenávají nejaktuálnější příčiny odkladu školní docházky v procentech. Výroční zprávy jsou publikovány za období školního roku. Výroční zpráva ČŠI (2020) pro školní rok 2019/2020 uvádí jako příčinu odkladu školní docházky celkovou nezralost dětí, a to podíl dětí s OŠD v 37,6 %. Druhá příčina OŠD jsou logopedické vady a poruchy řeči, podíl dětí s OŠD 21,9 %. Pro práci jsou zajímavá data, která se vztahují na sociální a emoční oblast, jsou jimi sociální nezralost, která byla příčinou v podílu dětí s OŠD v 6,6 %. Oblast psychiky – adaptace, soustředění v podílu 5,4 % a pracovní návyky s 1,5 %.

Výroční zpráva ČŠI (2021) za školní rok 2020/2021 již uvádí v oblasti celkové nezralosti nárůst příčiny na 40,7 %. U logopedických vad a poruch řeči byl zaznamenán pokles příčiny OŠD v podílu dětí na 21,4 %. Pokles zaznamenala také oblast psychiky – adaptace, soustředění na 5,4 % podílu dětí s OŠD. Tato optimistická čísla jsou narušována výrazným navýšením příčiny OŠD na podílu dětí s OŠD na 9,3 %. Odklad školní docházky u dětí se speciálními vzdělávacími potřebami (dále jen SVP) není v hodnocení sledován samostatně. Pro posouzení vhodnosti a přínosu OŠD pro jednotlivé dítě je nezbytné kompletní posouzení dítěte. Součástí tohoto procesu jsou výsledky pedagogické diagnostiky, která je součástí pedagogické práce.

2 PEDAGOGICKÁ DIAGNOSTIKA ŠKOLNÍ ZRALOSTI A PŘIPRAVENOSTI V MATEŘSKÉ ŠKOLE

Diagnostika je nedílnou a přirozenou součástí pravidelné a systematické práce pedagoga. „*Pedagogická diagnostika se vztahuje zejména ke shromažďování přesných a spolehlivých informací o vědomostech, znalostech, dovednostech jedince.*“ (Mertin, Krejčová, 2012, s. 20)

Při pedagogické práci však nejde pedagogický pohled oddělit od pohledu a vlivu psychologického, sociologického a také medicínského. Všechny tyto oblasti významně ovlivňují vývoj, výchovu a vzdělávání dítěte. Jak uvádí Matějček (1991), psychologická diagnostika musí vést k nápravě a pomoci, jinak by neměla smysl a stala by se samoúčelnou. K analýze potíží a problémů slouží poradenská psychologická diagnostika, jejím cílem je zjištění individuálních specifik (Vágnerová, 2008).

Z hlediska zaměření psychologické poradenské diagnostiky jsou diferencovány kategorie:

Hodnocení schopností – nejčastěji jde o analýzu schopností dítěte zvládat nároky školy a zjištění vlivů, které narušují rozvoj kompetencí a návyků.

Posouzení dovedností a znalostí dětí

Hodnocení osobnostní struktury a emočního prožívání – vliv a možnosti při selhávání a potížích v adaptaci.

Hodnocení socializační úrovně a kvality společenských vztahů mající vliv na chování (Vágnerová, Klégrová, 2008).

Učitelé mají v rámci své pedagogické práce k dispozici různé diagnostické nástroje. Zejména u dětí v povinném předškolním vzdělávání mají významnou úlohu, při řešení otázky odkladu školní docházky a dalšího vývoje dítěte. V rámci pedagogické práce se však učitelé setkávají s dotazem rodičů, co by vlastně dítě v předškolním věku mělo umět. Sám pedagog si klade otázky, co, kdy a jak u dítěte rozvíjet. Následně jaká podpůrná opatření jsou nezbytná a vhodná dítěti poskytovat. Jak rodiče, tak učitelé, speciální pedagogové, psychologové si přejí, aby každé dítě mělo vytvořeny vhodné podmínky pro rozvoj.

Chceme-li se podílet na uspokojování vývojových potřeb dítěte a aktivně zasahovat do jeho rozvoje, je nezbytné se v těchto potřebách a možnostech nejprve orientovat (Bednářová, Šmardová, 2015b).

Poznání slabých i silných stránek dítěte umožňuje pedagogovi uvědomovat si, že jednotlivé funkce nejsou ve vývoji dítěte izolovány, ale vzájemně propojeny. „*Na každé funkci se podílí funkcí více, vzájemně se ovlivňují a podporují a oslabení v jedné oblasti se promítne do oblastí dalších.*“ (Bednářová, Šmardová, 2015b, s. 2)

2.1 Diagnostika školní zralosti a připravenosti

Bednářová (2017) se v diagnostice předškolního věku zaměřuje zejména na oblasti:

- Motoriky, grafomotoriky
- Zrakového a sluchového vnímání a paměti
- Vnímání prostoru a času
- Základních matematických předpokladů
- Řeči (myšlení)
- Hry
- Sociální dovednosti a sebeobsluhy (samostatnost)

Pro téma práce je aktuální diagnostika práceschopnosti (pracovní předpoklady, návyky) a osobnost (emocionálně sociální zralosti).

Práceschopnost

Dítě nastupující do základního vzdělávání potřebuje mít pro svůj další úspěšný posun zájem o učení, chuť poznávat. Důležitá je také systematická koncentrace pozornosti na úkol, zadanou činnost, uvědomění si, že je důležité tento úkol dokončit. U předškoláka se již předpokládá jistá míra samostatnosti. Dítě by mělo zvládat situace, kdy není první, je potřeba spolupracovat s ostatními, střídat se, domlouvat. Tyto faktory jsou podmíněny vyzrálostí dítěte (Nádvorníková 2018). Jak zmiňuje Bednářová (2015) práceschopnost zahrnuje také motivaci, schopnost samostatné práce a pokračování i v případě, že se nedaří.

Osobnost dítěte (emocionálně sociální zralost)

Odborná veřejnost se shoduje na faktu, že je třeba ji brát s ohledem na individualitu dítěte. Faktem však zůstává, že v této oblasti nezáleží jen na dispozicích předškoláka, ale také na schopnosti porozumět jeho potřebám, možnostem, motivaci a chování. Dítě neovlivňuje jen jeho vývojová úroveň, ale také momentální zdravotní stav, aktuální životní situace a jiné aspekty v životě, které kladou nároky na psychiku dítěte a ovlivňují jeho chování (Bednářová, Šmardová 2017). Pro jednotlivá zjištění byly odborníky vytvořeny nástroje, které jsou v mateřských školách hojně využívány a výběr záleží na volbě MŠ.

2.2 Diagnostické nástroje

- *Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let* (Bednářová, Šmardová, 2015b)

Publikace určená nejen pedagogům, ale také rodičům objasňuje oblasti, které je nezbytné sledovat v průběhu vývoje dítěte. Nabízí 9 konkrétních charakteristik očekávaných vědomostí, dovedností, postojů a návyků. V některých odborných studiích je však upozorňováno na nesoulad s výstupy RVP PV.

- *Školní zralost: co by mělo umět dítě před vstupem do školy*

Obsahuje přehledně kroky a činnosti, které předcházejí nástupu do základní školy. Také konkrétní vědomosti, dovednosti, postoje a návyky, které je třeba u dítěte před nástupem do základního vzdělávání podporovat a rozvíjet. Zmiňuje také nezbytnost ověřování pomocí metod pedagogické diagnostiky. Tento pedagogický nástroj umožňuje je využitelný také pro děti se SVP. Autorky poskytly doporučení na vzájemnou spolupráci pedagogů s rodiči. Specifikují oblasti, které jsou nezbytné pro posuzování školní zralosti a připravenosti. Připomínají vhodné podmínky, které umožňují účelnou spolupráci a dodržování základních zásad při posuzování jednotlivých oblastí. Každá oblast je následně rozdělena do položek, které sledují ve škále (zvládá, zvládá s dopomocí, nezvládá). Sledované oblasti jsou grafomotorika a kresba, řeč, sluchové vnímání a paměť, vnímání prostoru, vnímání času, základní matematické představy, sociální dovednosti, práceschopnost a pozornost, sebeobsluha a samostatnost. Oblasti autorky sledují v podrobných položkách (Bednářová, Šmardová, 2015a).

- *Oregonská metoda*

Oregonská metoda hodnocení dětí se skládá z 60 položek, pro potřeby mateřské školy v České republice je přepracována na 35 položek. Je to metoda, která vyžaduje absolvování vzdělávacího semináře organizovaného centry Step by Step. Tato metoda klade větší důraz na sociální a osobnostní vývoj než na vědomostní. Dále je v ní kladen také důraz na hodnocení herních schopností dětí (Gardošová, Dujková, 2003).

- *PReDICT*

PReDICT je nástroj, který vznikl v rámci mezinárodního projektu GOOD START TO SCHOOL. Tento nástroj je určen k průběžnému zaznamenávání a vyhodnocování učebních pokroků dítěte, zejména klíčových kompetencí. Struktura nástroje vychází ze 44 kompetencí RVP PV a na základě obsahové podobnosti vzniklo 10 oblastí, které je třeba sledovat (gramotnost, komunikace, zdraví, sebepojetí, respekt, aktivita, samostatnost, přístup k učení, pravidla řešení problémů). Kompetence jsou sdruženy do oblastí. Výhodou nástroje je elektronická verze, která umožňuje sledovat výsledky nejen jednotlivého dítěte, ale také celé třídy. Zaznamenané údaje se v elektronické verzi převádí do grafů. Jsou tak k dispozici komplexní výsledky (Syslová, Kratochvílová, 2018).

- *iSophi*

Nástroj „iSophi“ vznikl na základě nutnosti pedagogické diagnostiky vyplývající z RVP PV. Propojuje standardní a dynamickou pedagogickou diagnostiku s využitím informačních a komunikačních technologií (PC, notebook, tablet). Výstup pro učitele, náměty pro rozvoj zpracovává přehledně. Diagnostický nástroj přináší potřebné informace k samotnému provádění odborného poznávání dítěte s důrazem zjištění jeho úrovně. Tento nástroj byl vytvořen ve spolupráci s psychologem z pedagogicko-psychologické poradny STEP, odborníky z univerzit a pedagogy MŠ. Nástroje byly následně standardizovány ve spolupráci s Psychologickým ústavem AV ČR. Autorkami obsahu iSophi jsou Mgr. Martina Švandová, Ph.D. a Mgr. Simona Pekárková, Ph.D.

- *Předcházíme poruchám učení*

Diagnostika dle Sindelar (2007). Tato diagnostika je zaměřena na odhalování deficitů dílčích funkcí u dětí předškolního věku. Vyhodnocení je popsáno u každé sady úkolů a zaznamenáno grafickou formou v podobě stromu. Výhodou je přiložený soubor úkolů pro procvičování oblastí, které vykazovaly nedostatky (Sedláčková a kol., 2012).

- *Orientační test školní zralosti* (tzv. Kern-Jiráskův)

Jeden z nejpoužívanějších a nejznámějších testů zjišťování zralosti dítěte před vstupem do základního vzdělávání. Mateřské školy by však tento test neměly používat samostatně a je nezbytné, aby hodnocení výsledků interpretoval odborník poradenského zařízení (Sedláčková a kol., 2012).

3 SOCIÁLNÍ A EMOČNÍ VÝVOJ DÍTĚTE

3.1 Emoce

Vágnerová (2020) připomíná důležitý signál dosažení stupně rozvoje exekutivních funkcí, kterým je schopnost řídit a regulovat vlastní chování. Dle autorky tato vědomá schopnost kontroly prožívání a chování pomáhá člověku ovládat emoční prožitky, schopnost nejednat impulsivně, ovládat svou aktuální potřebu uspokojení. Schopnost ovládání vlastních pocitů a vyplývajícího chování je významnou součástí socializace. Jak autorka zdůrazňuje, právě rozvoj exekutivních funkcí emoce hodně ovlivňují.

„Emoce lze definovat jako stav zvýšené aktivity organismu, která se manifestuje specifickým prožíváním (příjemnost – nepříjemnost), fyziologickými změnami a odpovídajícím chováním.“ (Cakirpaloglu, 2012, s. 204)

Autorka připomíná význam lidských emocí pro život člověka. Odráží se ve všech oblastech života – v komunikaci, učení, řešení problémů.

Shapiro (2014) připomíná skutečnost přímé zkušenosti v péči o druhé, kterou nic nenahradí, nestačí o péči jen hovořit. Zmiňuje také možnost vštípit jisté emoční dovednosti do emočního mozku (zejména vztahy dítěte s druhými lidmi).

Vágnerová (2021) označuje emoce za základní orientační a regulační systém, který poskytuje rychlou informaci o stavu situace. Je to také složitý komplex metabolických a neurofyziologických procesů spojených s tělesnou reakcí a psychologickým prožitkem s projevy chování. Kvalitou se projevují emocionální prožitky. Připravenost k reakci je fyziologický stav. Výraz obličeje, držení těla, hlasitost, varianty chování jsou vnější projevy emocí.

Dispozice k emočnímu prožívání je vrozená (Vágnerová, 2017).

Cakirpaloglu (2012) zmiňuje vzájemné působení vnějších a vnitřních činitelů ovlivňujících průběh vývoje emocí, kdy vývoj emocí souběžně určuje sociální zrání a zkušenost dítěte.

Goleman (1995) uvádí jako hlavní představitele kategorií emocí hněv, smutek, strach, radost, lásku, překvapení, rozhořčení, odpor, hanbu. Na pojem emoční inteligence, který Goleman uvedl ve všeobecnou známost v roce 1995 svou knihou „Emoční inteligence“, odkazuje Shapiro (2014) při popisu emočních vlastností nezbytných pro dosažení

úspěchu. Zařadil mezi ně vcítění, vyjadřování a chápání pocitů, ovládnání nálady, přizpůsobivost, oblíbenost, schopnost řešení mezilidských problémů, vytrvalost, přátelskost, laskavost a úctu. Zdůrazňuje zájem o emoční inteligenci ve významu pro výchovu a vzdělávání dětí a v přesahu do dalšího života.

Na funkce, které pomáhají ovládat emoční prožitky spolu s chováním aktivují schopnost omezení impulzivního jednání, poukazuje Vágnerová (2020). Hovoří *o schopnosti korigovat vlastní pocity a z nich vyplývající jednání jako součást socializace.*

3.2 Socializace

Nakonečný (2020) označuje socializaci jako proces učení, zejména sociálního. Lze ji také chápat jako celoživotní proces, který začíná v raném věku a zaniká smrtí. Postupným sžíváním se se společností si jedinec osvojuje specifické formy chování, prožívání a myšlení, vytvářejí se postoje a zájmy, dochází k rozvoji schopností a rozličných způsobů reagování na aktuální situace, vyhodnocování již uskutečněných situací. Na tento celoživotní komplexní proces tak mají vliv vnitřní i vnější faktory. Každá společnost má svou představu, jak by její člen měl vypadat. Požadavky a zájmy jsou formulovány v podobě pravidel a norem chování, které jsou dané společnosti vlastní.

Socializace začíná v rodině již po narození dítěte, pokračuje v předškolním vzdělávání, základním vzdělávání a dále v životě, přes další školy a zaměstnání. Pro tento proces je charakteristické, že se v průběhu života mění (změna školy, zaměstnání, stěhování, stárnutí). Důležité je také osvojování si norem chování, které probíhá mechanismy sociálního zpevnění, učením nápodobou, identifikací a přímým vedením (Nakonečný, 2020).

Dle Vágnerové (2020) je nápodoba přirozený spontánní způsob sociálního učení zejména u dětí, ale tento způsob učení probíhá celý život.

Nakonečný (2020) označuje za produkt socializace relativně stabilní osobnost jedince, jako výsledek jeho sociální zkušenosti. Produkty sociálního učení u dítěte předškolního věku jsou schopnosti, které si v průběhu vývoje osvojuje. Pro předškolní věk se jedná zejména o způsobilost hygienickou, sebeobslužnou, slušné chování, znalost role svého pohlaví a věku, orientace v hodnotách daného kulturního prostředí, způsobilost mluvené řeči a sebeovládání.

„V primární socializaci je jakýmsi doprovodným činitelem dětská hra, která je vlastně trénováním různých psychomotorických funkcí.“ (Nakonečný, 2020, s. 125).

Autor rovněž hovoří o sociálních dovednostech, nezbytných pro zdárné začlenění do kolektivu, vyčlenění z kolektivu může vést k následným problémovým situacím a k zhoršení vzdělávacích výsledků.

Děti v předškolním věku získávají dovednosti mimo rodinu a dospělých zejména ze vzájemného působení mezi sebou. Tuto interakci uskutečňují formou pokusů a omylů. Včasná intervence může předejít odmítnutí vrstevníky v dětství. Toto odmítnutí se může stát významným faktorem špatného prospěchu, emočních problémů a zvýšeného rizika kriminality v dospívání (Shapiro, 2014).

3.3 Sociální a emoční vývoj dítěte

Vývoj řeči umožňuje dítěti sociální zrání, osobnost dítěte se vymezuje ve 2 fázích. Odpoutáním od matky a potřebou sebepoznání. Odpoutání od matky je závislé na rozvoji poznávacích procesů, lokomoce, komunikace a emoční zralosti a je výrazně provázen rozvojem symbolického myšlení, které umožňuje dítěti chápat matku formou představy. Dítě je tak schopno si například samo hrát ve vedlejší místnosti. Tato situace vychází a závisí na dítěti samém. A dítě tak jedná dle svých možností a schopností. Může však dojít k situaci, kdy je dítě od matky odloučeno někým jiným a samo tuto situaci nemůže ovlivnit. Při nezralosti dítěte hrozí z této situace deprivace. Může nastat takzvaná separační reakce dítěte, které bylo odloučeno od své matky (například hospitalizace v nemocnici). Dítě v první fázi volá matku a čeká, že přijde, při druhé fázi se odvrací od okolí a odmítá navázání kontaktu s druhými, odmítá hračky. Ve třetí fázi dítě potlačuje své city a hledá si náhradní objekt. Může to být osoba, ale často to bývá věc. (Vágnerová, 2014)

Jak uvádí Vágnerová (2005, s. 65), *„separace z vázanosti na matku je nezbytným předpokladem pronikání do sociálního světa a s tím souvisejícího socializačního rozvojem. Osamostatňování na sociální úrovni a navazování nových vztahů je podmíněno dosažením určitých, kompetencí, které dítěti umožňuje zvládnout komunikaci, základní normy chování a diferencovat různé sociální role, včetně své vlastní.“*

Autorka neopomíjí skutečnost, že podmínkou je nejen dosažení určité úrovně poznávacích procesů, řeči, zkušenosti, ale také citová zralost a vyrovnanost.

Dle Šulové (2017) socializace probíhá ve třech klíčových rovinách, a to primárně v rodině s rodiči, prarodiči a širší rodinou, s vrstevníky a s cizími lidmi. Dítě by v tomto věku mělo mít možnost kontaktu se všemi zmiňovanými skupinami. Odborná veřejnost poukazuje na skutečnost, že děti v předškolním věku bývají v emočním prožívání stabilnější a vyrovnanější než ve věku batolecím. Negativních reakcí ubývá, jsou pozitivně naladěni a většina prožitků je vázaná na aktuální situaci. Právě v předškolním věku se rozvíjí emoční inteligence, dítě lépe chápe svoje pocity a city a částečně již ovládá své emoční projevy. Dochází také ke zlepšování orientace a pochopení emočních projevů u druhých lidí a rozvíjí se schopnost empatie (považována za součást emoční inteligence). Současně s těmito procesy je rozvíjena také schopnost emoční regulace, která je závislá i na typu temperamentu jednotlivého dítěte. Což se projevuje v rozdílnosti, ovládnutí a udržování přijatelného chování u jednotlivých dětí. V tomto období dochází k rozvoji sociálních emocí, které souvisí s uvědomováním si sebe sama, rozvojem vztahových emocí (Vágnerová, 2015).

Rozšířením kontaktů mimo blízkou rodinu probíhá získávání zkušeností, které umožňují osobnostní rozvoj dítěte. Stává se významnou rovinou pro osvojování si sociálních rolí, kdy je dítě v tomto věku již schopno si některé své role i uvědomovat (jsem vnuk, jsem kamarád) (Šulová, 2017).

Matějček zmiňuje skutečnost, že signálem emoční a sociální zralosti je schopnost odpoutat se z vazby na dospělé pečovatele, neprojevat v kontaktu s cizími dospělými či s vrstevníky strach a nereagovat na ně agresivně (Vágnerová, 2017). Odborníci se shodují, že nástup do mateřské školy znamená pro dítě přechod z rodinného prostředí do instituce, školy. Rovněž hovoří o významu pobytu v mateřské škole, který dává dítěti prostor pro usnadnění vstupu do základního vzdělávání. Zároveň zdůrazňují odlišnosti v přístupu, formách a metodách předškolního vzdělávání. Připomeňme si, že předškolní vzdělávání není zaměřeno na výkon, poskytuje dostatek času na adaptaci, umožňuje dítěti v rodinném, bezpečném, a přesto tak odlišném prostředí čas na přípravu pro vstup do základního vzdělávání. Nástup do mateřské školy je spojen s přijetím a respektováním cizí dospělé autority, učitelky, podřízením se řádu školky, který se od domácího odlišuje. Přijetí svého zařazení do skupiny neznámých dětí, navazování vztahů s nimi. Tyto kroky jsou provázeny jak pozitivními, tak negativními zkušenostmi (Vágnerová, 2017).

Při nástupu do mateřské školy dochází zcela přirozeně ke srovnání, co dítě již umí či neumí. Bednářová, Šmardová (2015) ve své publikaci Diagnostika dítěte předškolního

věku klasifikují oblasti do položek. Tyto zaznamenávají do hodnotících archů s uvedeným věkem, ve kterém by dítě dovednosti mělo již zcela zvládat. Autorky rovněž upozorňují na nutnost přihlídnutí k individuálnímu rozvoji dítěte, jeho nerovnoměrnému vývoji a ostatních souvisejících faktorů. Pro význam práce není možno opomenout zvládnutí sebeobsluhy, související se sebedůvěrou dítěte, která umožňuje dítěti získávat samostatnost a dodává mu odvahu pouštět se do dalších věcí.

Bednářová, Šmardová (2015a) pracují se sebedůvěrou, důvěrou a odvahou jako důležitými faktory v oblasti sociálních dovedností, které ovlivňují náhled a chování ostatních na dítě a jeho přijímání ve společnosti. Ve věkové hranici 5-6 let již obě zmiňují také práceschopnost a pozornost, která souvisí se sociálními dovednostmi a samostatností. Zdůrazňují fakt, že dítě, které má v oblasti práceschopnosti a pozornosti značné obtíže, což se může projevovat reakcí na vedlejší podněty, jako nevnímáním okolí, spontánními pohyby, nepochopením úkolu, uvedené reakce mohou ve vzdělávacím procesu vykazovat podlimitní výkony. Toto dítě pak může být podceňované, podhodnocované.

Děti ve skupině vrstevníků rozvíjí vlastnosti a sociální dovednosti. Podle Matějčka se tyto mohou řadit do kategorií soupeření, spolupráce, projevy solidarity a zvládnutí konfliktů, naučení se zvládnutí pocitů lítosti a zklamání při odmítnutí. (Vágnerová, 2017)

Syslová (2019) upozorňuje na skutečnost rychlého rozvoje schopností dítěte prožívat a vyjadřovat své emoce, stejně jako schopnost tyto emoce řídit, zvládat a třídit. Také připomíná skutečnost, kdy se tyto schopnosti objevují současně se širokou škálou rozvíjejících se dovedností v oblasti motoriky, myšlení a komunikace. Poukazuje na fakt, kdy rozvoj všech těchto schopností je do určité míry ovlivněn emocionálním blahem dítěte a pozdější vliv na funkční přizpůsobování se prostředí školy a adaptaci. Autorka neopomíná nutnost nepodceňovat význam emocí pro vývoj dítěte a základ emocí pro pozdější učení, růst a rozvoj inteligence.

4 ŠKOLNÍ ZRALOST A PŘIPRAVENOST DĚTÍ SE SPECIÁLNÍMI VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI

Děťmi se speciálními vzdělávacími potřebami (dále jen SVP) jsou ve školském zákoně č. 561/2004 Sb. v aktuálním znění, v § 16, označovány za osoby, které k uplatnění svých vzdělávacích možností nebo uplatnění a užívání svých práv potřebují poskytnutí podpůrných opatření (dále jen PO). „*Rámcové cíle a záměry předškolního vzdělávání jsou pro vzdělávání všech dětí společné.*“ (RVP PV, 2021, s. 35) Pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami je jejich naplňování nutné přizpůsobovat možnostem, aktuálním schopnostem a potřebám těchto dětí. Dokument rovněž zmiňuje a snahou všech pedagogů je vytvoření takových podmínek, aby maximálně přispěly k rozvoji osobnosti dítěte ve všech oblastech (učení, komunikace, socializace) a co největší samostatnosti.

4.1 Podpůrná opatření

Podpůrná opatření jsou poskytována dětem se SVP a jsou vymezena ve školském zákoně č. 561/2004 Sb., § 16, odst. 1, větě druhé, v aktuálním znění takto: „*Podpůrnými opatřeními se rozumí nezbytné úpravy ve vzdělávání a školských službách odpovídající zdravotnímu stavu, kulturnímu prostředí nebo jiným životním podmínkám dítěte, žáka nebo studenta. Děti, žáci a studenti se speciálními vzdělávacími potřebami mají právo na bezplatné poskytování podpůrných opatření školou a školským zařízením.*“

Vyhláška dále uvádí PO jako úpravu vzdělávacích metod, forem obsahu a očekávaných výstupů. Dělení PO, finanční, organizační a pedagogickou možnost. Možnost kombinovat stupně i druhy PO tak, aby odpovídaly identifikovaným speciálním potřebám dítěte (vyhláška č. 27/2016 Sb. v platném znění)

Vyhláška dále podpůrná opatření člení do pěti stupňů právě podle finanční a organizační náročnosti. PO 1, stupně jsou poskytována školou nebo školským zařízením bez doporučení školského poradenského zařízení. Měla by představovat minimální úpravu metod, organizace a hodnocení vzdělávání dětí, které projevují potřebu takové úpravy. PO 1. stupně nemají normovanou finanční náročnost. Je určena ke kompenzaci mírných obtíží ve vzdělávání a úpravy navrhuje pedagogičtí pracovníci. PO v tomto stupni navrhuje pedagogové školy, kterou dítě navštěvuje. Důležitá je opravdová znalost okolností, stavu a situace okolo dítěte. Tento fakt pak umožňuje nalézt příčiny selhávání a tím dává

možnost včasné intervence. Baslerová, Michalík a Monček (2015) uvádí, že de facto se jedná o zvýraznění zásad a pravidel individuálního přístupu, který by měl být každému učiteli vlastní. PO prvního stupně by měla být vyhodnocována průběžně, nejpozději do tří měsíců od začátku poskytování. Vyhodnocení poskytuje informaci, zda za podpory PO dochází k naplňování stanovených cílů, či nikoli. Součástí pravidelných vyhodnocení je také navrhování dalších postupů, poskytování materiální pomoci dle možností školy a prostředky pedagogické podpory. Formy podpory jsou voleny podle věku dítěte a odpovídajícímu stupni vzdělávání. Metody, které aktivují a motivují dítě, upevňují pracovní návyky. Kladou důraz na individualizaci vzdělávání a volí se forma práce, která umožňuje zpětnou vazbu. Vyhláška umožňuje škole vypracovat plán pedagogické podpory (dále jen PLPP), který obsahuje potřebné informace o dítěti, jeho potřeby, zvolená PO, stanovené cíle a postupy vyhodnocení.

V případě, že jsou však PO prvního stupně nedostačující, doporučuje škola zákonným zástupcům spolupráci se školským poradenským zařízením (dále jen ŠPZ) (vyhláška č. 27/2016 Sb., § 10, v aktuálním znění).

ČŠI (2021) sleduje děti se SVP v MŠ v rozdělení podle příčin poskytování PO. Výroční zprávy za školní rok zaznamenávají podíl v procentech spojených s PO s podporou asistenta, poskytování PO ve formě Individuálního vzdělávacího plánu (dále jen IVP). Ve zprávě ČŠI (2021) nebyla nalezena oblast poskytování prvního stupně.

Jednotlivé oblasti podpůrných opatření jsou dány ve vyhlášce č. 27/2016 Sb. Informace v této části jsou čerpány jak z výše uvedeného zdroje, tak také z katalogu podpůrných opatření, vytvořeného kolektivem autorů. Uváděny jsou oblasti aplikovatelné v prostředí mateřské školy, zejména sociální a emoční zralost a připravenost dětí. Tyto oblasti jsou hlavní téma práce. Jednotlivé oblasti jsou ve vyhlášce rozděleny do kategorií PO jednotlivých stupňů 1–5.

Kategorie PO 1. stupně jsou vyhláškou definovány jako Metody výuky, úprava obsahu a výstupu vzdělávání, organizace výuky, hodnocení, intervence školy, a to přímá podpora, metodická podpora, navrhovatel a koordinátor opatření a pomůcky (vyhláška 27/2016 Sb., v aktuálním znění).

Oblasti podpůrných opatření

Organizace výuky, v rámci mateřské školy se jedná o organizaci řízené činnosti. PO mohou obsahovat úpravu režimu vzdělávání, vytvoření pracovního místa pro dítě, prostorové uspořádání třídy a v neposlední řadě snížení počtů dětí ve třídě.

Modifikace vyučovacích metod a forem se vztahuje zejména na vedení řízené činnosti, prevenci únavy, podporu koncentrace dětí a podporu motivace. Důležitá je také reakce na aktuální dění ve třídě a směřování činnosti k individualizaci.

Intervence probíhá jako pedagogická aktivita ve prospěch dítěte, navazování spolupráce rodiny a školy, rozvoj jazykových schopností, nácvik sebeobslužných dovedností, rozvoj specifických dovedností, poznávacích funkcí, sociálních dovedností.

Pomůcky jsou oblast, která má určení pro dítě, ale také se zaměřuje na učitele.

Úprava vzdělávání je nezbytná z důvodu respektování specifik dítěte. Cílem pedagoga při výchově vzdělávání je využít veškerých podmínek pro maximální rozvoj dítěte.

Hodnocení v oblasti předškolního vzdělávání je zaměřeno zejména na individuální hodnocení, hodnocení nastavených opatření jak jedince, tak kolektivu třídy, s posílením motivační funkce hodnocení.

Sociální a zdravotní podpora se zaměřuje na režimová opatření, spolupráci s externími pracovníky poradenských zařízení a jiných objektů.

Velmi důležitým faktorem při poskytování podpůrných opatření ve třídě mateřské školy je také komplexní **Práce s třídním klimatem**. Klima školní třídy je významným faktorem školní práce. „*Předpokládá se učitelův vhled do problematiky vztahů a jejich propojení v rámci třídního kolektivu.*“ (Valenta, Potměšil, 2015, s. 119) PO se může stát podpora dětí při formování skupiny, tvorba pravidel třídy a hodnocení jejich dodržování, nácvik řešení krizové situace, podpora dětí při formování dětské skupiny.

Úprava prostředí je možná v oblasti materiální, kdy je nezbytné zajištění výuky a činnosti vhodnými metodickými postupy s ohledem na věkové i jiné zvláštnosti dětí. Oblast sociální, kterou je práce se školním klimatem. Tato oblast zohledňuje multikulturalitu a sociální různorodost dětí (Valenta, Potměšil, 2015).

EMPIRICKÁ ČÁST

5 CÍL A PŘEDPOKLADY PRŮZKUMU

5.1 Hlavní cíl

„Zjistit úroveň školní zralosti a připravenosti u dětí se speciálními vzdělávacími potřebami v oblasti sociální a emoční zralosti a připravenosti se zaměřením na děti v 1. stupni podpůrného opatření.“

5.2 Předpoklady průzkumu

1. Dítě v povinném předškolním vzdělávání se SVP je ve vybraných položkách oblasti sebeobsluhy samostatné.
2. Dítě v povinném předškolním vzdělávání se SVP je v oblasti sociální dovednosti ve vybraných položkách samostatné.
3. V oblasti práceschopnosti a koncentrace pozornosti při záměrných činnostech v jednotlivých položkách dítě se SVP vykazuje schopnosti odpovídající věkové skupině.

5.3 Průzkumný problém

Jak bylo v teoretické části poznamenáno, význam školní zralosti a připravenosti u dětí v povinném předškolním vzdělávání je aktuální a závažná téma. Procento dětí, které získává OŠD z důvodu celkové nezralosti v sociálně – emoční nezralosti se bohužel zvyšuje. Sice se při zápisu do ZŠ předpokládá, že je dítě v sociální a emoční zralosti již připravené a zralé, ale je tomu opravdu tak? Dohledané výzkumy prokázaly význam sociální a emoční zralosti a připravenosti pro úspěšný vstup dítěte do základního vzdělávání a jeho další vývoj. Nás zajímalo zda právě v dané oblasti, na základě záměrné a cílené práce je možno dítě připravovat.

5.4 Soubor průzkumu

Na základě stanoveného cíle jsme využili záměrný výběr dětí se speciálními vzdělávacími potřebami s poskytováním 1. stupně podpůrného opatření v běžné mateřské škola.

Výběru objektu, předcházela analýza situace v oblasti odkladu školní docházky na jedné z malotřídních škol ve Zlínském kraji. Tato analýza ukázala, že mateřská škola dlouhodobě poskytuje podpůrná opatření prvního stupně průměrně 10 % dětí z celkového počtu 44 dětí. Tato opatření v malém množství přecházejí po vyhodnocení do vyššího stupně poskytování podpůrného opatření s podporou asistenta pedagoga. Zbývající jsou poskytována i po odkladu školní docházky. Významné bylo zjištění, že v průběhu pěti let se v mateřské škole zvýšil počet dětí, kterým byl doporučen OŠD. V jednom roce z celkového počtu 18 dětí v povinném předškolním vzdělávání, byl podíl OŠD 7 (38,9 %) dětí. Důvody odkladu školní docházky korespondují s výsledky ČŠI (2020), které jsou uvedeny v teoretické části. Alarmující bylo však zjištění, že před dvěma lety mělo 7 dětí s odkladem školní docházky, 7 (100 %) doporučení v oblasti pracovní, sociální a emoční zralosti a připravenosti. Na základě těchto zjištění a níže uvedených nastavených podmínek, byly vybrány objekty (dětí) průzkumu v jedné ze tříd mateřské školy. Podmínkou byla běžná mateřská škola (v tomto případě mé pracovní působení), dítě v povinném předškolním vzdělávání (dítě, které dosáhlo do 31.8. daného školního roku věku 5. let), dítě, jemuž je poskytováno podpůrné opatření v 1. stupni minimálně v jedné oblasti, bez rozdílu pohlaví. Vzhledem k mé dlouholeté praxi v této mateřské škole byl výběr objektů (dětí) zřejmý (znalost prostředí i dětí) a po seznámení s cílem průzkumu vedení školy, také umožněn. Schůzka s vedením školy proběhla v přípravném týdnu (konec srpna).

Podmínky výběru:

1. Poskytování služeb v běžné mateřské škole, nespádající do skupiny mateřských škol podle §16 odst.
2. Věk dítěte – jedná se o děti v povinném předškolním vzdělávání (dítě, které dosáhlo do 31.8. daného školního roku věku 5. let, včetně OŠD splňující podmínky z odst. č. 3)
3. Poskytování speciálních vzdělávacích potřeb ve formě podpůrných opatření – dětem je poskytováno podpůrné opatření v 1. stupni, minimálně v jedné oblasti bez ohledu na pohlaví.

Z 9 dětí navštěvujících společnou třídu mateřské školy ve Zlínském kraji byly vybrány 3 děti splňující výše uvedené podmínky výběru. Objekty tvoří z celkového počtu dětí 16 (ve dvou třídách) v povinném předškolním vzdělávání mateřské školy 18,75 %. 1 chlapec ve věku 6 let 5 měsíců, 1 chlapec 5 let 4 měsíce a 1 dívka 5 let 2 měsíce. Jedná se o děti, které mají vypracován plán pedagogické podpory, z toho 1 dítě na základě doporučení pedagogicko-psychologické poradny pro nerovnoměrný vývoj a doporučení odkladu školní docházky. Další 2 děti na základě výrazných projevů nerovnoměrného vývoje a specifických vzdělávacích potřeb. U těchto dětí byl vytvořen pedagogických pracovníkem plán pedagogické podpory (dále jen PLPP) s návrhem na spolupráci s pedagogicko-psychologickou poradnou.

5.5 Etické aspekty průzkumu

Zákonní zástupci jednotlivých dětí byli osobně osloveni na základě souhlasu vedení školy s průzkumem a do pozorování a analýzy dat byly zařazeny pouze děti jejichž zákonní zástupci s průzkumem souhlasili (souhlas viz příloha). Jména dětí byla změněna a děti (respondenti průzkumu byly označeny čísly a změnou jména, z důvodu zachování anonymity. Před zahájením vlastního pozorování výběru konečných vzorků, byli zákonní zástupci seznámeni s cílem práce a jejího uplatnění. Každý zákonný zástupce obdržel informovaný souhlas s realizací výzkumu. Tento souhlas je vložen do příloh č. 1 diplomové práce. Podepsané originály jsou uchovány u autorky práce, aby se zachovala anonymita. Součástí přílohy č. 2 je také informovaný souhlas vedení subjektu (ZŠ a MŠ).

5.6 Metody sběru dat

Pro výše uvedené cíle byla zvolena metoda kvalitativního výzkumu, který umožňuje porozumění jevům chování lidí v přirozeném prostředí, v průběhu výzkumu vytvářet hypotézy a upřesňovat výzkumné cíle. Kvalitativní výzkum nám nabízí dlouhodobý terénní výzkum na malé skupině vzorků metodou pozorování s různou mírou zúčastněnosti. Výzkumník může s respondenty spolupracovat bez zasahování do děje, nebo může být dle zvolené metody děje zúčastněn. Tento průzkum je sice platný pro danou průzkumnou skupinu, ale v praktickém kontextu poskytuje deskripci jednoho z jevů, jeho smysl a porozumění.

Podle Švaříčka a Šedové (2014): „*Kvalitativní přístup je proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založený na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkum.*“

Zdrojem dat je strukturované, dlouhodobé pozorování zaznamenáno do vytvořených škál. Záznamové archy byly vybrány se zaměřením na cílovou oblast a vzhledem k dlouholeté praxi s nimi. Jednotlivé škálování je srozumitelné a umožňuje okamžité nastavení možných podpůrných opatření (například ve formě cíleného opakování s citlivým přístupem k individualitě dítěte) Jednotlivá pozorování jsou zaznamenávána písemně, záznamy jsou zapisovány s poznámkami, které zachycují míru snahy, samostatnou reakci, schopnost říct si o pomoc a následnou ochotu tento úkon samostatně zopakovat s dopomocí.

S ohledem na hlavní cíl diplomové práce, kterou je úroveň školní zralosti a připravenosti v oblasti sociální a emoční zralosti, byla zvolena metoda skrytého pozorování, probíhajícího nenápadně, kdy výzkumný vzorek (v tomto případě dítě) ani neví, že je pozorováno. Systematické pozorování je strukturované. Pozorování bylo zaznamenáváno do záznamových archů. Záznamové archy byly použity z materiálu Bednářové (2015a), který se v mateřské škole standardně používají a je s nimi dlouholetá zkušenost. K tématu práce byly využity tři oblasti. Sociální dovednosti, práceschopnost, pozornost a sebeobsluha a samostatnost. Výsledky se zachycují do záznamových listů. Obsahem oblastí jsou položky vztahujících se k výzkumným otázkám. Zkoumání je prováděno v přirozeném prostředí a umožňuje navrhnout z něj vyplývající teorie. Výsledky se zachycují do záznamových archů. Obsahem oblastí jsou položky vztahujících se k hlavnímu cíli práce a předpokladům průzkumu. Zkoumání je prováděno v přirozeném prostředí a umožňuje navrhnout z něj vyplývající teorie. Zapisování výsledků do záznamových archů (které jsou uvedeny níže v textu) bylo stanoveno na konkrétní den. Den byl u každého dítěte jiný.

Závěr pozorování je zaznamenán ve dvou formách. Získaná data dítěte v oblasti sebeobsluhy, sociálních dovedností a práceschopnosti koncentrace pozornosti při záměrných činnostech jsou zpracovány samostatně v záznamových tabulkách. Hodnocení jednotlivých sledovaných oblastí probíhá dle doporučení Bednářové (2015) pomocí škál:

Nezvládá – což znamená, že dítě danou činnost neplní ani s podporou

Zvládá s dopomocí – dítě pro splnění činností potřebuje opakované vysvětlení, opakování, pomoc druhé osoby, zajištění podpory ze strany dospělého při vykonávání úkolu

Zvládá samostatně – činnost je mu zadána, vysvětlena a dítě požadovanou činnost splní, tato činnost je pro něj samozřejmá

V oblasti práceschopnosti však pozorujeme a vyhodnocujeme schopnosti dětí, které není vhodné posuzovat škálou zvládá, nezvládá. Hodnotíme zde a Bednářová to ve své diagnostice má nastaveno stejně, zda se dítě **dokáže** – **nedokáže** soustředit, zda **projevuje** – **neprojevuje** samostatnost, zájem o činnost pracovního typu, vytrvalost, zda **vydrží** – **nevydrží** v klidu a zda se **nechá** – **nenechá** rozptylovat. Na základě upozornění Bednářové, Šmardové (2017) na vyvarování se uspěchaných závěrů je pozorování prováděno v delším časovém období.

Vzhledem k vnějším okolnostem a faktorům nejsou výsledky pozorování vyvozovány z jednorázového pozorování, ale toto je prováděno během stanoveného časového období. V případě potřeb cíle práce bylo toto období stanoveno na období jednoho týdne měsíce října. Pro porovnání bylo stanoveno kontrolní pozorování. Druhé pozorování bylo stanoveno na období před zápisem do základní školy, které v současné době dle legislativy probíhá v měsíci dubnu. Proto bylo období pozorování naplánováno na měsíc únor, bohužel z důvodu vysoké a dlouhodobé nemocnosti vybraných subjektů proběhlo až následující měsíc březen, opět během jednoho týdne.

Pozorovací oblast č. 1 a 2

Škály: nezvládá, zvládá s dopomocí, zvládá samostatně

Pozorovací oblast č. 3

Škály: projevuje x neprojevuje, vydrží x nevydrží, dokáže x nedokáže, Nechá x nenechá

Tab. 1 Pozorovací oblast č. 1 Sociální dovednosti

	Sociální dovednosti	Nezvládá	Zvládá s dopomocí	Zvládá samostatně
1.	Zvládá odloučení od rodičů, sourozence			
2.	Zvládá změny a nové situace			
3.	Počká, až na něj přijde řada			
4.	Zapojuje se do činností ve skupině			
5.	Dodržuje základní pravidla slušného chování (pozdraví, poděkuje, poprosí)			
6.	Na veřejnosti se chová přiměřeně – kino, autobus, obchod, exkurze			
7.	Vhodně reaguje na pokyn autority (pedagog, rodič)			
8.	Je schopen zhodnotit pod vedením dospělého své chování a jeho důsledky			
9.	Dokáže odmítnout nežádoucí chování (lež, agrese, nespravedlnost, co je mu nepříjemné, navádění k nevhodným a nesprávným věcem a činnostem)			
10.	Je schopen plnit samostatně zadané úkoly			
11.	Vyřídí vzkaz			
12.	Své věci udržuje v pořádku			
13.	Dokončí práci			
14.	Dokáže unést nezdár a prohru			
15.	Nevyhýbá se náročným úkolům a je schopen zhodnotit výsledky			

Tab. 2 Pozorovací oblast č. 2 Sebeobsluha

	Sebeobsluha	Nezvládá	Zvládá s dopomocí	Zvládá samostatně
1.	Samostatně udržuje hygienu			
2.	Poznává, kdy je třeba si umýt ruce, pusu			
3.	Ukládá si své věci			
4.	Samostatně se obleče a vysvleče			
5.	Samostatně si správně obuje boty			
6.	Zavazuje si tkaničky			
7.	Zapne si samostatně zip, rozepne a zapne knoflíky			
8.	Zvládá obrátit si oděv, když je naruby			
9.	Má přehled o svém oblečení			
10.	Zvládá si vybrat správné oblečení dle počasí a ročního období			
11.	Správně pojmenuje jednotlivé části oblečení			
12.	Samostatně si správně prostře stůl			
13.	Používá správně příbor			
14.	Je schopen použít nůž			
15.	Sám si naleje vodu ze džbánu			
16.	Samostatně si namaže chléb či rohlík			
17.	Udržuje kolem sebe pořádek			
18.	Během jídla sedí u stolu a chová se dle běžných pravidel slušného chování			

Tab. 3 Pozorovací oblast č. 3 Práceschopnost, koncentrace pozornosti při záměrných činnostech

	Práceschopnost, koncentrace pozornosti při záměrných činnostech	Projevuje x Neprojevuje Dokáže x Nedokáže Vydrží x Nevydrží Nechá x Nenechá
1.	Projevuje zájem o činnosti pracovního typu	
2.	Dokáže se soustředit přiměřený čas	
3.	Projevuje samostatnost	
4.	Projevuje vytrvalost	
5.	Vydrží v klidu pracovat	
6.	Nenechá se rozptylovat okolím	
7.	Dokáže si říct o pomoc	

5.7 Popis průzkumu

Průzkum byl prováděn v rámci pedagogické praxe. V měsíci září jsme oslovili osobně rodiče dětí, které splňovali naše podmínky průzkumu. Podmínky výběru průzkumného vzorku byly nastaveny a vyhodnoceny, dle situace ve třídě mateřské školy a potřeb hlavního cíle práce. Ze skupiny dětí v povinném předškolním vzdělávání se SVP v 1. stupni PO byly vybrány tři děti. Jedno z dětí bylo aktuálně v povinném předškolním

vzdělávání již jako dítě s odkladem školní docházky, ale v předcházejícím školním roce měl nastavena podpůrná opatření v oblastech vývoje, jejichž zralost je významná pro vstup do základního vzdělávání. Následně se tyto oblasti staly důvodem pro doporučení odkladu školní docházky a oblast byla rozšířena právě o oblast sociálně-emoční zralosti a připravenosti dítěte. Všechny tři děti měly podpůrné opatření v rozvoji řeči, rozvoji grafomotoriky a kognitivních funkcí. Rodiče dětí zařazených do výzkumného šetření, byli seznámeni s cílem průzkumu a písemnou formou souhlasily s účastí dětí v daném šetření. Protože tyto informované souhlasy obsahují citlivé osobní údaje nejsou přiloženy k práci. Informovaný souhlas poskytl také statutární orgán školy (ředitelka dané organizace).

Vlastní pozorování proběhlo v měsíci říjnu při pravidelných činnostech a chodu třídy. Jednotlivá pozorování byla zapisována s doporučením a možností aktuální pomoci, při pozorování byl zaznamenán datum i čas pozorování. V rámci komplexního posouzení byl zaznamenán také aktuální zdravotní stav dítěte a aktuální související situace (únava, dlouhodobá nepřítomnost). Pozorování bylo poté vyhodnoceno a zaznamenáno do pozorovacích archů dle nastavených škál. Při výrazném nezvládnutí činnosti a vývojové odchylce byly navrženy opatření, která mohou napomoci k zvládnutí a upevnění dané schopnosti.

Z důvodu skutečnosti, že mezi školní zralostí a připraveností je velmi tenká hranice a každé dítě je ve vývoji i schopnostech velmi individuální, bylo naplánováno druhé šetření s delším časovým odstupem. Toto bylo posunuto co nejbližší k období, které provází zápis dětí do základního vzdělávání a rodiče se často rozhodují o odkladu školní docházky. Původní předpoklad byl měsíc únor, bohužel vysoká a dlouhodobá nemocnost všech objektů způsobila, že vlastní pozorování proběhlo až v měsíci březnu. Toto pozorování bylo provedeno stejnou metodou jako v říjnu.

Oba výsledky byly vyhodnoceny a bylo provedeno srovnání a určení faktorů, které měly, nebo mohli mít vliv na vývoj ve sledovaných oblastech.

5.8 Průběh průzkumu

K pozorování docházelo při běžných i řízených činnostech ve stanoveném období měsíce října 2021 a března 2022. K běžným činnostem řadíme oblékání, umývání, volná hra dětí, volná kresba, aktivní zapojení do běžné provozu a organizace třídy a kolektivu dětí (povídání, samostatná hra, navazování rozhovorů, četba a prohlížení knih a časopisu), Při

řízené činnosti, která je iniciována učitelkou byla pozorována míra zapojení, schopnost komunikace, spolupráce s učitelkou i dětmi, dodržování pravidel třídy a společenského soužití. Při řízených činnostech, které obsahují plnění samostatných úkolů ve formě manuálních činností, jako například hledání předmětu podle barvy, zapojení se do kolektivní hry, zpěv, hra na hudební nástroje, rytmizace, kladení otázek dítětem, schopnost odpovědi na otázku jak dospělé osoby, tak jiného dítěte. Účast na pohybových aktivitách a schopnost dodržovat nezbytnou bezpečnost. Aktivita v komunikačním kruhu, při pobytu mimo areál školy, vlastní hra na školní zahradě a hřišti. Použití a využití didaktických pomůcek a her, skládání puzzle. V oblasti sebeobsluhy docházelo k pozorování při běžných pravidelných činnostech v umývárně, převlékání v šatně, před spaním, v jaké míře si dítě samostatně umyje ruce, zda musí být informován, kolik pomoci potřebuje při oblékání a volby jeho vhodnosti. Jak dítě reaguje při stolování, jak a zda používá příbor, nůž, zda samostatně udržuje pořádek. Dětem byl dán prostor pro adaptaci při pobytu v mateřské škole a první pozorování bylo provedeno a zaznamenáno do záznamových archů v měsíci říjnu. Hlavní zaměření bylo cíleno na položky, které obsahovaly výše uvedené záznamové archy.

6 ANALÝZA DAT

Výsledky pozorování byly zaznamenány do záznamových archů a jednotlivé děti (objekty průzkumu) byly vyhodnoceny v určených oblastech po položkách. Záznamové archy byly vyhodnoceny u každého dítěte zvlášť pro obě pozorovací období. V závěru následně proběhlo srovnání a vyhodnocení, zda došlo a nedošlo k posunu v jednotlivých dovednostech a schopnostech dětí. Zjištěné pozorovací údaje sloužily k charakteristice dítěte a byly využity pro úpravu a nastolení funkčního podpůrného opatření, které mají za cíl umožnit dítěti co nejlepší vstup do dalšího stupně vzdělávání. Po zpracování veškerých poznatků a výsledků průzkumu byly údaje vloženy do elektronické tabulky v programu Numbers, který umožnil komplexní vyhodnocení i přes tak malý vzorek. Veškeré poznatky jsou, tak zpracovány jak pro každé dítě zvlášť, tak následně pro celý vzorek průzkumu, a to s ohledem na individuální vývoj, věk a faktory ovlivňující školní zralost a připravenost dětí.

6.1 Výsledky průzkumu

Tato diplomová práce si za dala za cíl zjistit úroveň školní zralosti a připravenosti dětí v povinném předškolním vzdělávání se SVP v 1. stupni PO v běžné mateřské škole. Pro dokreslení výsledků jsou níže prezentovány tabulky, které obsahují hodnocení jednotlivých dětí (objektů průzkumu) a jejich úroveň školní zralosti a připravenosti v sociální a emoční oblasti, která je diagnostikována v oblastech sociální dovednosti. Tato oblast obsahuje 14 hodnocených položek. Sebeobsluha s 18 položkami a oblast práceschopnost, koncentrace pozornosti při záměrných činnostech, která obsahuje 7 položek.

1. Chlapec Alois

Tab. 4 Pozorovací oblast č. 1.1 Sociální dovednosti 10/2021

	Sociální dovednosti	Nezvládá	Zvládá s dopomocí	Zvládá samostatně
1.	Zvládá odloučení od rodičů, sourozence			X
2.	Zvládá změny a nové situace			X
3.	Počká, až na něj přijde řada			X
4.	Zapojuje se do činností ve skupině		X	
5.	Dodržuje základní pravidla slušného chování (pozdraví, poděkuje, poprosí)			X
6.	Na veřejnosti se chová přiměřeně – kino, autobus, obchod, exkurze			X
7.	Vhodně reaguje na pokyn autority (pedagog, rodič)		X	
8.	Je schopen zhodnotit pod vedením dospělého své chování a jeho důsledky		X	
9.	Dokáže odmítnout nežádoucí chování (lež, agrese, nespravedlnost, co je mu nepříjemné, navádění k nevhodným a nesprávným věcem a činnostem)		X	
10.	Je schopen plnit samostatně zadané úkoly		X	
11.	Vyřídí vzkaz	X		
12.	Své věci udržuje v pořádku		X	
13.	Dokončí práci			X
14.	Dokáže unést nezdár a prohru	X		
15.	Nevyhýbá se náročným úkolům a je schopen zhodnotit výsledky	X		

Komentář:

Pozorovací položky v oblasti sociální dovednosti prokázaly, že chlapec zvládá odloučení od rodiny, změny situace a prostředí, dokáže počkat, až na něj přijde řada. Dodržuje nastavená pravidla slušného chování, chování na veřejnosti a zvládne dokončit práci. V oblasti zapojení se do kolektivních činností musí být vhodně motivován a potřebuje nápomocnou ruku. Dopomoc dospělého člověka potřebuje také při reakcích na pokyny pedagoga či jiné kompetentní osoby, při zhodnocení svého chování a jeho důsledků, při odmítnutí nežádoucího chování, při plnění úkolů a udržování svých věcí v pořádku. Nezvládá vyřídít samostatně vzkaz, unést nezdár a prohru a nevyhýbat se náročným úkolům a následně je vyhodnotit.

Tab. 5 Pozorovací oblast č. 1.2 Sebeobsluha 10/2021

	Sebeobsluha	Nezvládá	Zvládá s dopomocí	Zvládá samostatně
1.	Samostatně udržuje hygienu			X
2.	Pozná, kdy je třeba si umýt ruce, pusy			X
3.	Ukládá si své věci			X
4.	Samostatně se obleče a vysvleče			X
5.	Samostatně si správně obuje boty			X
6.	Zavazuje si tkaničky		X	
7.	Zapne si samostatně zip, rozepne a zapne knoflíky			X
8.	Zvládá obrátit si oděv, když je naruby			X
9.	Má přehled o svém oblečení			X
10.	Zvládá si vybrat správné oblečení dle počasí a ročního období			X
11.	Správně pojmenuje jednotlivé části oblečení			X
12.	Samostatně si správně prostře stůl			X
13.	Používá správně příbor			X
14.	Je schopen použít nůž			X
15.	Sám si naleje vodu ze džbánu			X
16.	Samostatně si namaže chléb či rohlík			X
17.	Udržuje kolem sebe pořádek		X	
18.	Během jídla sedí u stolu a chová se dle běžných pravidel slušného chování			X

Komentář:

V oblasti sebeobsluhy je chlapec samostatný, osobní potřeby si zajišťuje sám. Dodržuje osobní hygienu a samostatně také zvládá péči o svou osobu. Sám se obléká, zapne si zip, knoflík, boty, zavázat si tkaničky zvládá s dopomocí. Oblečení je schopen přizpůsobit povětrnostním podmínkám. Nedostatky se však projevují v oblasti úklidu věcí na určené místo a udržení pořádku na přiděleném místě (skříňka). Při stravování je zcela samostatný, dokáže používat příbor, správně si nalít vodu ze džbánu, připravit si svačinu z nachystaných surovin a dodržovat společenská pravidla při společném stravování.

Tab. 6 Pozorovací oblast č. 1.3 Práceschopnost, koncentrace pozornosti při záměrných činnostech
10/2021

	Práceschopnost, koncentrace pozornosti při záměrných činnostech	Projevuje x Neprojevuje, Dokáže x Nedokáže, Vydrží x Nevydrží, Nechá x Nenechá
1.	Projevuje zájem o činnosti pracovního typu	Neprojevuje
2.	Dokáže se soustředit přiměřený čas	Nedokáže
3.	Projevuje samostatnost	Neprojevuje
4.	Projevuje vytrvalost	Neprojevuje
5.	Vydrží v klidu pracovat	Nevydrží
6.	Nenechá se rozptylovat okolím	Nechá
7.	Dokáže si říct o pomoc	Nedokáže

Komentář:

Pozorování prokázalo, že v položce zájmu o činnosti pracovního typu je nutná zvýšená motivace, protože tady neprojevuje zájem, vytrvalost, samostatnost, nedokáže se soustředit přiměřený čas, říci si o pomoc. Nevydrží pracovat v klidu a nechá se rozptylovat okolím.

2. Chlapec Niko

Tab. 7 Pozorovací oblast č. 2.1 Sebeobsluha 10/2021

	Sebeobsluha	Nezvládá	Zvládá s dopomocí	Zvládá samostatně
1.	Samostatně udržuje hygienu		X	
2.	Pozná, kdy je třeba si umýt ruce, pusu		X	
3.	Ukládá si své věci		X	
4.	Samostatně se obleče a vysvleče		X	
5.	Samostatně si správně obuje boty		X	
6.	Zavazuje si tkaničky	X		
7.	Zapne si samostatně zip, rozepne a zapne knoflíky		X	
8.	Zvládá obrátit si oděv, když je naruby		X	
9.	Má přehled o svém oblečení		X	
10.	Zvládá si vybrat správné oblečení dle počasí a ročního období		X	
11.	Správně pojmenuje jednotlivé části oblečení		X	
12.	Samostatně si správně prostře stůl	X		
13.	Používá správně příbor	X		
14.	Je schopen použít nůž	X		
15.	Sám si naleje vodu ze džbánu	X		
16.	Samostatně si namaže chléb či rohlík		X	
17.	Udržuje kolem sebe pořádek		X	
18.	Během jídla sedí u stolu a chová se dle běžných pravidel slušného chování		X	

Komentář:

V oblasti sebeobsluhy je Niko nesamostatný, je nezbytné ho kontrolovat v oblasti hygienické, oblékání, vysvlečení, dopomoc je potřebná při umývání a upozorňování na situace, kdy se tak má dít. O svém oblečení nemá přehled, nezapne si knoflík, zip, nezaváže si tkaničky, zvolit oblečení dle povětrnostních podmínek dokáže pouze s dopomocí dospělé osoby a také pojmenování oblečení mu činí potíže. Při jídle se zvládá chovat dle běžných pravidel a slušného chování s dopomocí dospělé osoby. Dopomoc potřebuje také v samostatném namazání chleba či rohlíku a udržování pořádku kolem sebe. Nezvládá zavázat tkaničky, samostatně si prostřít stůl, manipulaci s příborem, zejména s nožem a nalít si vodu ze džbánu.

Tab. 8 Pozorovací oblast č. 2.2 Sociální dovednosti 10/2021

	Sociální dovednosti	Nezvládá	Zvládá s dopomocí	Zvládá samostatně
1.	Zvládá odloučení od rodičů, sourozence			X
2.	Zvládá změny a nové situace		X	
3.	Počká, až na něj přijde řada	X		
4.	Zapojuje se do činností ve skupině	X		
5.	Dodržuje základní pravidla slušného chování (pozdraví, poděkuje, poprosí)	X		
6.	Na veřejnosti se chová přiměřeně – kino, autobus, obchod, exkurze		X	
7.	Vhodně reaguje na pokyn autority (pedagog, rodič)	X		
8.	Je schopen zhodnotit pod vedením dospělého své chování a jeho důsledky	X		
9.	Dokáže odmítnout nežádoucí chování (lež, agrese, nespravedlnost, co je mu nepříjemné, navádění k nevhodným a nesprávným věcem a činnostem)	X		
10.	Je schopen plnit samostatně zadané úkoly	X		
11.	Vyřídí vzkaz	X		
12.	Své věci udržuje v pořádku	X		
13.	Dokončí práci	X		
14.	Dokáže unést nezdar a prohru		X	
15.	Nevyhýbá se náročným úkolům a je schopen zhodnotit výsledky	X Vyhýbá		

Komentář:

Sociální dovednost je oblastí, kde dítě většinu položek samostatně nezvládá. Zcela samostatně již zvládne odloučení od rodičů a sourozence. S dopomocí zvládají změnu situace a prostoru, unést nezdar a prohru a přiměřeně se chovat při pobytu na veřejnosti (například v kině, obchodě, při exkurzi či jízdě autobusem). Náročným úkolům se vyhýbá zcela a k jejich hodnocení nedochází vůbec (přestane komunikovat).

Nezvládá se zapojit do kolektivních činností, vyřídít vzkaz, dokončit práci (pokud ji vůbec začne), úkoly plnit samostatně, odmítnout nežádoucí chování, zhodnotit své chování a jeho důsledky, reagovat na pokyn pedagoga, počkat až na něj přijde řada.

Tab. 9 Pozorovací oblast č. 2.3 Práceschopnost, koncentrace pozornosti při záměrných činnostech
10/2021

	Práceschopnost, koncentrace pozornosti při záměrných činnostech	Projevuje x Neprojevuje, Dokáže x Nedokáže, Vydrží x Nevydrží, Nechá x Nenechá
1.	Projevuje zájem o činnosti pracovního typu	Neprojevuje
2.	Dokáže se soustředit přiměřený čas	Nedokáže
3.	Projevuje samostatnost	Neprojevuje
4.	Projevuje vytrvalost	Neprojevuje
5.	Vydrží v klidu pracovat	Nevydrží
6.	Nenechá se rozptýlovat okolím	Nechá
7.	Dokáže si říct o pomoc	Nedokáže

Komentář:

Práceschopnost a koncentrace pozornosti při záměrných činnostech je zcela nezvládnutá. O činnosti pracovního typu neprojevuje vůbec žádný zájem, nedokáže se soustředit ani minimální čas, není samostatný, nevydrží pracovat v klidu, nechá se rozptýlovat okolím a o pomoc si samostatně nedokáže říct.

3. Dívka Dorotka

Tab. 10 Pozorovací oblast č. 3.1 Sebeobsluha 10/2021

	Sebeobsluha	Nezvládá	Zvládá s dopomocí	Zvládá samostatně
1.	Samostatně udržuje hygienu			X
2.	Pozná, kdy je třeba si umýt ruce, pusu			X
3.	Ukládá si své věci		X	
4.	Samostatně se obleče a vysvleče	X		
5.	Samostatně si správně obuje boty	X		
6.	Zavazuje si tkaničky	X		
7.	Zapne si samostatně zip, rozepne a zapne knoflíky	X		
8.	Zvládá obrátit si oděv, když je naruby	X		
9.	Má přehled o svém oblečení		X	
10.	Zvládá si vybrat správné oblečení dle počasí a ročního období		X	
11.	Správně pojmenuje jednotlivé části oblečení			X
12.	Samostatně si správně prostře stůl		X	
13.	Používá správně příbor		X	
14.	Je schopen použít nůž		X	
15.	Sám si naleje vodu ze džbánu		X	
16.	Samostatně si namaže chléb či rohlík			X
17.	Udržuje kolem sebe pořádek		X	
18.	Během jídla sedí u stolu a chová se dle běžných pravidel slušného chování		X	

Komentář:

Sebeobsluhu zvládá zcela samostatně v položce hygienické. Pozná, kdy si je třeba umýt ruce a pusu, samostatně si namaže rohlík či chleba, pojmenuje jednotlivé části oblečení.

V položkách jako je stolování, udržování pořádku kolem sebe, nalévání vody ze džbánu, použití příboru, prostření stolu, výběr vhodného oblečení dle počasí a ročního období, přehledu o svém oblečení a ukládání věcí potřebuje dopomoc dospělé osoby. Samostatné oblékání, vysvlečení, obutí a vyzutí, obrátit oblečení naruby, zavázání tkaniček jsou nezvládnuté položky.

Tab. 11 Pozorovací oblast č. 3.2 Sociální dovednosti 10/2021

	Sociální dovednosti	Nezvládá	Zvládá s dopomocí	Zvládá samostatně
1.	Zvládá odloučení od rodičů, sourozence			X
2.	Zvládá změny a nové situace		X	
3.	Počká, až na něj přijde řada	X		
4.	Zapojuje se do činností ve skupině	X		
5.	Dodržuje základní pravidla slušného chování (pozdraví, poděkuje, poprosí)	X		
6.	Na veřejnosti se chová přiměřeně – kino, autobus, obchod, exkurze		X	
7.	Vhodně reaguje na pokyn autority (pedagog, rodič)	X		
8.	Je schopen zhodnotit pod vedením dospělého své chování a jeho důsledky	X		
9.	Dokáže odmítnout nežádoucí chování (lež, agrese, nespravedlnost, co je mu nepříjemné, navádění k nevhodným a nesprávným věcem a činnostem)	X		
10.	Je schopen plnit samostatně zadané úkoly	X		
11.	Vyřídí vzkaz		X	
12.	Své věci udržuje v pořádku	X		
13.	Dokončí práci	X		
14.	Dokáže unést nezdar a prohru	Neuvědomuje		
15.	Nevyhýbá se náročným úkolům a je schopen zhodnotit výsledky	X		

Komentář:

Sociální a emoční dovednosti Dorotky neodpovídají věku dívky ani potřebám pro vstup do základního vzdělávání. Jen s obtížemi se podřizuje autoritě, ráda si dělá věci, jak chce, kdy chce. S dospělým komunikuje jen o věcech, které jí v tu chvíli zajímají. Její nejoblíbenější činností je hra. Hraje si samostatně, dle svého, kamaráda přijímá jen tehdy, kdy hru sama organizuje a jsou přijata její pravidla hry. Pokud tomu tak není, posílá kamaráda pryč. Často je to odstrčením, křikem, někdy i bouchnutím. Pak má pocit, že ji nikdo nemá rád a nechce si s ní hrát. Vzhledem ke komunikačním potížím však občas dochází k nepochopení významu sdělení. Jakékoli odmítnutí bere jako projev negativního citu a velmi špatně to snáší. Sama však dokáže být velmi intenzivní v projevu nelibosti. Pokyny pedagoga často ignoruje nebo rovnou řekne, že ji to nezajímá a dělat nic nebude.

Tab. 12 Pozorovací oblast č. 3.3 Práceschopnost, koncentrace pozornosti při záměrných činnostech 10/2021

	Práceschopnost, koncentrace pozornosti při záměrných činnostech	Projevuje x Neprojevuje, Dokáže x Nedokáže, Vydrží x Nevydrží, Nechá x Nenechá
1.	Projevuje zájem o činnosti pracovního typu	Neprojevuje
2.	Dokáže se soustředit přiměřený čas	Nedokáže
3.	Projevuje samostatnost	Neprojevuje
4.	Projevuje vytrvalost	Neprojevuje
5.	Vydrží v klidu pracovat	Nevydrží
6.	Nenechá se rozptylovat okolím	Nechá
7.	Dokáže si říct o pomoc	Nedokáže

Komentář:

Práceschopnost není u dívky vůbec vyvinuta, úkoly nedokáže splnit a dokončit samostatně, nevydrží pracovat v klidu, neprojevuje vytrvalost ani samostatnost, nechá se rozptylovat podněty z okolí a o pomoc si říct nedokáže.

1. Chlapec Alois

Tab. 13 Pozorovací arch č. 1.1.2 Sebeobsluha 3/2022

	Sebeobsluha	Nezvládá	Zvládá s dopomocí	Zvládá samostatně
1.	Samostatně udržuje hygienu			X
2.	Pozná, kdy je třeba si umýt ruce, pusy			X
3.	Ukládá si své věci			X
4.	Samostatně se obleče a vysvleče			X
5.	Samostatně si správně obuje boty			X
6.	Zavazuje si tkaničky		X	
7.	Zapne si samostatně zip, rozepne a zapne knoflíky			X
8.	Zvládá obrátit si oděv, když je naruby			X
9.	Má přehled o svém oblečení			X
10.	Zvládá si vybrat správné oblečení dle počasí a ročního období			X
11.	Správně pojmenuje jednotlivé části oblečení			X
12.	Samostatně si správně prostře stůl			X
13.	Používá správně příbor			X
14.	Je schopen použít nůž			X
15.	Sám si naleje vodu ze džbánu			X
16.	Samostatně si namaže chléb či rohlík			X
17.	Udržuje kolem sebe pořádek			X
18.	Během jídla sedí u stolu a chová se dle běžných pravidel slušného chování			X

Komentář:

Sebeobslužná oblast je u dítěte zcela zvládnuta. Veškeré uvedené pozorovací položky (sezení u stolu během jídla a pravidla slušného chování, pořádek kolem sebe, samostatné namazání chleba či rohlíku, nalití vody ze džbánu, použití nože a příboru, prostrít stůl, pojmenovat části oblečení, volba oblečení dle aktuálního počasí a ročního období, přehled o oblečení, uložení věcí, obrátit oblečení na správnou stranu, samostatné a správné obutí, oblečení, vysvěcení a hygienické návyky) chlapec zvládá zcela samostatně a již se pracuje pouze na kvalitě zpracování.

Tab. 14 Pozorovací arch č. 1.2.2 Sociální dovednosti 3/2022

	Sociální dovednosti	Nezvládá	Zvládá s dopomocí	Zvládá samostatně
1.	Zvládá odloučení od rodičů, sourozence			X
2.	Zvládá změny a nové situace			X
3.	Počká, až na něj přijde řada			X
4.	Zapojuje se do činností ve skupině			X
5.	Dodržuje základní pravidla slušného chování (pozdraví, poděkuje, poprosí)			X
6.	Na veřejnosti se chová přiměřeně – kino, autobus, obchod, exkurze			X
7.	Vhodně reaguje na pokyn autority (pedagog, rodič)			X
8.	Je schopen zhodnotit pod vedením dospělého své chování a jeho důsledky		X	
9.	Dokáže odmítnout nežádoucí chování (lež, agrese, nespravedlnost, co je mu nepříjemné, navádění k nevhodným a nesprávným věcem a činnostem)			X
10.	Je schopen plnit samostatně zadané úkoly			X
11.	Vyřídí vzkaz		X	
12.	Své věci udržuje v pořádku		X	
13.	Dokončí práci			X
14.	Dokáže unést nezdar a prohru		X	
15.	Nevyhýbá se náročným úkolům a je schopen zhodnotit výsledky		X	

Komentář:

V sociální oblasti již dítě zvládá zcela samostatně dokončit práci, splnit samostatně zadané úkoly, odmítnout nežádoucí chování, jako je lež, agrese, nespravedlnost, co je mu nepříjemné, navádění k nevhodným a nesprávným věcem a činnostem. Dokáže vhodně reagovat na pokyn pedagoga a dospělé osoby, přiměřeně se chovat na veřejnosti (kino, autobus, exkurze, obchod), dodržuje základní pravidla slušného chování (pozdraví,

poděkuje, poprosí), aktivně se zapojuje do kolektivních činností, počká, až na něj přijde řada, zvládá změny a nové situace, odloučení od rodiny a sourozence. Dopomoc potřebuje v oblasti nevyhýbání se náročným úkolům a jejich hodnocení, při zvládnání nezdaru a neúspěchu, při udržování svých věcí v pořádku a vyřízení vzkazu. Dopomoc je důležitá také při hodnocení činností a sebehodnocení.

Tab. 15 Pozorovací oblast č. 1.3.2 Práceschopnost, koncentrace pozornosti při záměrných činnostech 3/2022

	Práceschopnost, koncentrace pozornosti při záměrných činnostech	Projevuje x Neprojevuje, Dokáže x Nedokáže, Vydrží x Nevydrží, Nechá x Nenechá
1.	Projevuje zájem o činnosti pracovního typu	Projevuje
2.	Dokáže se soustředit přiměřený čas	Dokáže
3.	Projevuje samostatnost	Projevuje
4.	Projevuje vytrvalost	Projevuje
5.	Vydrží v klidu pracovat	Nevydrží
6.	Nenechá se rozptylovat okolím	Nechá
7.	Dokáže si říct o pomoc	Nedokáže

Komentář:

Práceschopnost a koncentraci pozornosti při záměrných činnostech projevuje dítě v oblastech zájmu o činnosti pracovního typu, dokáže se soustředit přiměřený čas, projevuje samostatnost, vytrvalost. Nevydrží přiměřeně v klidu pracovat. Stále však dochází k rozptylování okolím a činí mu potíže říct si o pomoc.

2. Chlapec Niko

Tab. 16 Pozorovací oblast č. 2.1.2 Sebeobsluha 3/2022

	Sebeobsluha	Nezvládá	Zvládá s dopomocí	Zvládá samostatně
1.	Samostatně udržuje hygienu			X
2.	Pozná, kdy je třeba si umýt ruce, pusy			X
3.	Ukládá si své věci		X	
4.	Samostatně se obleče a vysvleče		X	
5.	Samostatně si správně obuje boty		X	
6.	Zavazuje si tkaničky	X		
7.	Zapne si samostatně zip, rozepne a zapne knoflíky		X	
8.	Zvládá obrátit si oděv, když je naruby		X	
9.	Má přehled o svém oblečení		X	
10.	Zvládá si vybrat správné oblečení dle počasí a ročního období		X	
11.	Správně pojmenuje jednotlivé části oblečení		X	
12.	Samostatně si správně prostře stůl	X		
13.	Používá správně příbor	X		
14.	Je schopen použít nůž	X		
15.	Sám si naleje vodu ze džbánu	X		
16.	Samostatně si namaže chléb či rohlík		X	
17.	Udržuje kolem sebe pořádek		X	
18.	Během jídla sedí u stolu a chová se dle běžných pravidel slušného chování		X	

Komentář:

Sebeobslužná oblast je v položkách samostatného udržování hygieny, mytí rukou a pusy. Schopnosti, jako je ukládání věcí, oblékání a vysvlékání, zapnutí, rozepnutí zipu a knoflíků, přehled o svém oblečení, obrácení oblečení a jeho výběr podle počasí a ročního období, správné pojmenování oblečení, zvládá s dopomocí. S dopomocí si také dokáže namazat rohlík či chléb, udržovat kolem sebe pořádek, sedět během jídla u stolu a chovat se dle pravidel slušného chování. Neumí však samostatně prostřít stůl, použít příbor, funkčně použít nůž, nalít si vodu ze džbánu, zavázat tkaničky.

Tab. 17 Pozorovací oblast č. 2.2.2 Sociální dovednosti 3/2022

	Sociální dovednosti	Nezvládá	Zvládá s dopomocí	Zvládá samostatně
1.	Zvládá odloučení od rodičů, sourozence			X
2.	Zvládá změny a nové situace			X
3.	Počká, až na něj přijde řada	X		
4.	Zapojuje se do činností ve skupině		X	
5.	Dodržuje základní pravidla slušného chování (pozdraví, poděkuje, poprosí)		X	
6.	Na veřejnosti se chová přiměřeně – kino, autobus, obchod, exkurze			X
7.	Vhodně reaguje na pokyn autority (pedagog, rodič)		X	
8.	Je schopen zhodnotit pod vedením dospělého své chování a jeho důsledky		X	
9.	Dokáže odmítnout nežádoucí chování (lež, agrese, nespravedlnost, co je mu nepříjemné, navádění k nevhodným a nesprávným věcem a činnostem)	X		
10.	Je schopen plnit samostatně zadané úkoly	X		
11.	Vyřídí vzkaz	X		
12.	Své věci udržuje v pořádku		X	
13.	Dokončí práci	X		
14.	Dokáže unést nezdár a prohru		X	
15.	Nevyhýbá se náročným úkolům a je schopen zhodnotit výsledky	X		

Komentář:

Sociální dovednosti jsou oblast, kde dítě, kromě odloučení od rodičů a sourozence, stále většinu položek samostatně nezvládá. S dopomocí se daří zvládat změnu situace a prostoru, unést nezdár a prohru a přiměřeně se chovat při pobytu na veřejnosti (například v kině, obchodě, při exkurzi či jízdě autobusem). Náročným úkolům se vyhýbá zcela a k jejich hodnocení nedochází vůbec (přestane komunikovat).

Neumí se zapojit do kolektivních činností, vyřídít vzkaz, dokončit práci (pokud ji vůbec začne), úkoly plnit samostatně, odmítnout nežádoucí chování, zhodnotit své chování a jeho důsledky, reagovat na pokyn pedagoga, počkat až na něj přijde řada.

Tab. 18 Pozorovací oblast č. 2.3.2 Práceschopnost, koncentrace pozornosti při záměrných činnostech

	Práceschopnost, koncentrace pozornosti při záměrných činnostech	Projevuje x Neprojevuje, Dokáže x Nedokáže, Vydrží x Nevydrží, Nechá x Nenechá
1.	Projevuje zájem o činnosti pracovního typu	Projevuje v manuálních činnostech
2.	Dokáže se soustředit přiměřený čas	Soustředěnost je omezena
3.	Projevuje samostatnost	Neprojevuje
4.	Projevuje vytrvalost	Neprojevuje
5.	Vydrží v klidu pracovat	Nevydrží
6.	Nenechá se rozptylovat okolím	Nechá
7.	Dokáže si říct o pomoc	Dokáže

Komentář:

O činnosti pracovního typu projevuje zájem u těch manuálních. Pokud ho daná činnost zaujme, je míra soustředěnosti vyšší, ale potřebuje cítit oporu a jistotu v blízkosti dospělé osoby. Není samostatný, nevydrží pracovat v klidu, nechá se rozptylovat okolím, ale o pomoc si již dokáže říct.

3. Dívka Dorotka

Tab. 19 Pozorovací oblast č. 3.1.2 Sebeobsluha 3/2022

	Sebeobsluha	Nezvládá	Zvládá s dopomocí	Zvládá samostatně
1.	Samostatně udržuje hygienu			X
2.	Pozná, kdy je třeba si umýt ruce, pusy			X
3.	Ukládá si své věci		X	
4.	Samostatně se obleče a vysvleče			X
5.	Samostatně si správně obuje boty		X	
6.	Zavazuje si tkaničky	X		
7.	Zapne si samostatně zip, rozepne a zapne knoflíky		X	
8.	Zvládá obrátit si oděv, když je naruby		X	
9.	Má přehled o svém oblečení			X
10.	Zvládá si vybrat správné oblečení dle počasí a ročního období		X	
11.	Správně pojmenuje jednotlivé části oblečení			X
12.	Samostatně si správně prostře stůl		X	
13.	Používá správně příbor			X
14.	Je schopen použít nůž			X
15.	Sám si naleje vodu ze džbánu		X	
16.	Samostatně si namaže chléb či rohlík			X
17.	Udržuje kolem sebe pořádek		X	
18.	Během jídla sedí u stolu a chová se dle běžných pravidel slušného chování			X

Komentář:

Sebeobsluhu zvládá zcela samostatně v položce hygienické. Poznává, kdy si je třeba umýt ruce a pusy. Samostatně si namaže rohlík či chleba, během jídla sedí u stolu a chová se dle běžných pravidel slušného chování, správně používá nůž a příbor. Dítě získalo přehled o svém oblečení, pojmenuje jeho jednotlivé části a samostatně se obleče a vysvěleče.

Dopomoc dospělé osoby potřebuje v položkách, jako je ukládání svých věcí, samostatné obutí, vyzutí, obrácení oblečení, pokud je naruby, výběr oblečení dle povětrnostních podmínek a ročního období, samostatné zapnutí zipu a knoflíku. Zavázání tkaniček je zcela nezvládnutá položka.

Tab. 20 Pozorovací oblast č. 3.2.2 Sociální dovednosti 3/2022

	Sociální dovednosti	Nezvládá	Zvládá s dopomocí	Zvládá samostatně
1.	Zvládá odloučení od rodičů, sourozence			X
2.	Zvládá změny a nové situace			X
3.	Počká, až na něj přijde řada		X	
4.	Zapojuje se do činností ve skupině		X	
5.	Dodržuje základní pravidla slušného chování (pozdraví, poděkuje, poprosí)		X	
6.	Na veřejnosti se chová přiměřeně – kino, autobus, obchod, exkurze		X	
7.	Vhodně reaguje na pokyn autority (pedagog, rodič)		X	
8.	Je schopen zhodnotit pod vedením dospělého své chování a jeho důsledky		X	
9.	Dokáže odmítnout nežádoucí chování (lež, agrese, nespravedlnost, co je mu nepříjemné, navádění k nevhodným a nesprávným věcem a činnostem)	X		
10.	Je schopen plnit samostatně zadané úkoly	X		
11.	Vyřídí vzkaz		X	
12.	Své věci udržuje v pořádku	X		
13.	Dokončí práci	X		
14.	Dokáže unést nezdaru a prohru	X		
15.	Nevyhýbá se náročným úkolům a je schopen zhodnotit výsledky	X		

Komentář:

Sociální a emoční dovednosti jsou u položek nevyhýbání se náročným úkolům a schopnosti zhodnotit výsledky, unesení nezdaru a prohry, dokončení práce, udržení svých věcí v pořádku, samostatné splnění zadaného úkolu, odmítnutí nežádoucí chování nezvládnuty. S dopomocí dokáže dívka vyřídít vzkaz, zhodnotit své jednání a jeho

důsledky, vhodně reagovat na podněty pedagoga, přiměřeně se chovat na veřejnosti (kino, autobus, obchod, exkurze), zapojovat se do skupinových aktivit a počkat až na ni přijde řada. Zcela zvládá odloučení od rodiny a změnu místa a situace.

Tab. 21 Pozorovací oblast č. 3.3.2 Práceschopnost, koncentrace pozornosti při záměrných činnostech 3/2022

	Práceschopnost, koncentrace pozornosti při záměrných činnostech	Projevuje x Neprojevuje, Dokáže x Nedokáže, Vydrží x Nevydrží, Nechá x Nenechá
1.	Projevuje zájem o činnosti pracovního typu	Neprojevuje – spíše razantně odmítá
2.	Dokáže se soustředit přiměřený čas	Nedokáže
3.	Projevuje samostatnost	Neprojevuje
4.	Projevuje vytrvalost	Neprojevuje
5.	Vydrží v klidu pracovat	Nevydrží
6.	Nenechá se rozptylovat okolím	Nechá
7.	Dokáže si říct o pomoc	Dokáže

Komentář:

Práceschopnost není u dívky vůbec vyvinuta, úkoly nedokáže splnit a dokončit samostatně, nevydrží pracovat v klidu, neprojevuje vytrvalost ani samostatnost, nechá se rozptylovat podněty z okolí. Pokud však nerozumí úkolu, dokáže si říct o pomoc.

6.1 Charakteristika souboru průzkumu

6.1.1 Charakteristika č. 1

Chlapec, říkejme mu třeba Alois.

Věk: 6 let a 5 měsíců

Osobní anamnéza:

Alois je přátelský a milý. Nebojí se zapojit do kolektivu, zejména chlapců a jejich her, občas bývá také iniciátorem oblíbené činnosti kluků. Je kamarádský a v kolektivu dětí aktivní a komunikativní. Je vstřícný a pozorný vůči nejmladším dětem. Má rád stavebnice s motoristickou tematikou a stavbu domů.

Bohužel při řízených činnostech se drží zpátky a často na položené otázky nereaguje, při individuálních činnostech je však vstřícný a komunikativní.

Rodinná anamnéza:

Alois pochází z úplné rodiny, rodiče mají středoškolské vzdělání. Otec pracuje jako dělník v továrně a maminka v současné době přešla na stejnou pozici. Bydlí v rodinném domě v malebné obci se základní obslužnou vybaveností. Chlapec má starší sestru, která navštěvuje první stupeň základní školy v místě bydliště. Sestra má od narození zdravotní znevýhodnění a je pod pravidelnou lékařskou kontrolou.

Pedagogická anamnéza:

Jeho adaptace na mateřskou školu byla ovlivněna přítomností sestry ve třídě. Alois se stranil kolektivu, rád si hrál s auty a se stavebnicí Lego. Nevyhledával spolupráci s ostatními dětmi. Zpočátku měl velké komunikační potíže. Sestra byla jeho velký ochránce a mluvčí. Ve chvíli, kdy odešla do základní školy, se Aloisovo chování výrazně změnilo a chlapec začal vyhledávat kamarádské vztahy a projevovat svá přání a požadavky. Z důvodu špatného vývoje řeči mu byla doporučena logopedická péče. Řeč byla u chlapce vlastní, rád komunikoval, ale z důvodu nevyvození většího počtu hlásek nebyla řeč srozumitelná a mezi dětmi tak docházelo k nepochopení a neshodám. Ještě před vstupem do roku povinného předškolního vzdělávání mu byla doporučena podpůrná

opatření v oblasti řeči. Toto doporučení bylo následně při logopedické depistáži, prováděné speciálním poradenským zařízením, potvrzeno.

V oblasti grafomotoriky nemá Alois upevněn správný špetkový úchop psacího náčiní. Projevuje výraznou nechuť ke cvičením, která jsou na tuto oblast zaměřena. Nerad pracuje s výtvarným materiálem a kreslí.

U chlapce se řešila také otázka sluchového vnímání, protože nereagoval na mluvenou řeč, nejen u pedagogů, ale také u dětí. Následné lékařské vyšetření však žádné sluchové omezení neprokázalo a dítěti tak byla nastavena opatření, která podporovala rozvoj sluchového vnímání a sluchové paměti. Podpora v této činnosti stále trvá.

Sluchové vnímání a sluchová paměť – chlapec se nezapojuje do přednesu básní a textů či do doplňování textu. Na určování první a poslední hlásky ve slově reaguje jen s obtížemi. Při zaměření se na tuto oblast bylo pozorováním zjištěno, že Alois reaguje, ale pouze při komunikaci s kamarádem, často však výrazy, které nejsou úplně vhodné z hlediska pravidel slušného chování do kolektivu dětí.

Sebeobsluha

Alois je samostatný, dodržuje osobní hygienu a zvládá také péči o svou osobu. Sám se obléká, zapne si zip, knoflík, boty, zvládá funkčně zavázat tkaničky. Oblečení je schopen přizpůsobit povětrnostním podmínkám. Nedostatky se však projevují v oblasti úklidu věci na určené místo a udržení pořádku na přiděleném místě (skříňka).

Sociální a emoční oblast

Sociální a emoční dovednosti u Aloise neodpovídají potřebám vstupu do základní školy. Má potíže s neúspěchem a nepochopením zadání. Při nepochopení zadání se nezvládá zeptat, ani to dospělé osobě oznámit. Sedí a čeká, až si ho někdo všimne a zeptá se ho, zda věci rozumí, zda nepotřebuje pomoci. Vyřízení vzkazu v jiné části prostoru mateřské školy je pro něj stresující situace a sám tuto činnost odmítá. Do činností, u kterých ví, že mu nejdou a často je v nich neúspěšný, se nezapojuje. „Snaží se schovat a neupozorňovat na sebe.“

Práceschopnost

Práceschopnost je u chlapce minimální. U Aloise se projevila výrazná nechuť provádět řízenou činnost, která připomíná školní povinnosti. Kvalita práce je minimální.

Řeč

Stále trvá logopedická péče, která je však velmi úspěšná a chlapcova správná řeč se v současné době již jen upevňuje, rozšiřuje se slovní zásoba a prohlubují se komunikační dovednosti i v rámci kolektivu. Pro tuto oblast má vypracován plán podpory, který se daří naplňovat.

Podpůrná opatření poskytovaná chlapci byla nastavena zejména v oblasti řeči a vzájemné komunikace, posilování sluchového vnímání a paměti a s tím související pozornosti.

Z důvodu projevů školní nezralosti, které představovaly riziko úspěšné školní adaptace, byl Aloisovi ze strany mateřské školy doporučen odklad školní docházky. Na základě odborného posouzení a dobré spolupráce s rodiči byl tento odklad uskutečněn.

Doporučení pro další rozvoj

Na základě doporučení pedagogicko-psychologické poradny byl Aloisovi plán pedagogické podpory rozšířen o oblasti uvedené v doporučení poradenského zařízení.

V oblasti grafomotoriky se zaměřit na správný špetkový úchop a vhodnou motivací zvýšit zájem na výtvarném projevu.

Sluchové vnímání a sluchovou paměť zaměřit na komunikaci a zapojování se do činností spojených s určováním první a poslední hlásky, rytmizaci, přednes krátkého textu a smysluplné doplnění textu, převyprávění příběhu, jeho dokončení, rozšiřování slovní zásoby, slovní hry a reakce na dotaz (odpověď – otázka).

Pomocí individuálních činností a her zvyšovat emocionální odolnost při neúspěchu a analyzovat situace, které vyvolávají negativní pocity a strach. Pracovat na schopnosti předání vzkazu a samostatné změně prostředí.

Při práci s chlapcem se učitelka zaměřila také na vhodnou individuální formu hodnocení a sebehodnocení dítěte s případným rozbořením aktivit, které jsou problematické. Cílem byla snaha, aby Alois odcházel do základní školy s vysokou mírou samostatnosti v sebeobsluze, v komunikaci, aby dokázal respektovat pokyny dospělého a vhodně reagovat v běžných situacích.

Alois po třech měsících pozorování

Jak můžeme sledovat na diagnostickém listu, chlapec během třech měsíců vývojově dozrál a připravenost na školní docházku se zlepšila ve většině oblastí. V současné době se do školy těší a jeho motivace je mnohem silnější.

Sociální a emoční dovednosti

Sociální a emoční dovednosti u Aloise odpovídají potřebám vstupu do základní školy. Při nepochopení zadání se s prosbou o pomoc v současné době obrací nejprve na kamaráda a následně se ptá dospělé osoby. Tato skutečnost výrazně zvýšila úspěšnost v základním vzdělávání. Vyřízení vzkazu v jiné části prostoru mateřské školy pro něj není oblíbenou činností, ale již tuto činnost neodmítá. Při spolupráci kamaráda si je však jistější a vzkaz vyřídí přesněji. Do činností, u kterých ví, že mu nejdou a často je v nich neúspěšný, se zapojuje. Výrazně se změnilo jeho chování v kolektivu. Mladší děti se na něj obracejí o pomoc, s žádostí o společnou hru a Alois tyto požadavky neodmítá. Je dokonce schopen své mladší kamarády upozornit na nevhodné chování a pravidla, která jsou v rámci třídy nastavena. Jako jeden z mála dětí situace nevhodného chování řeší přímo a neupozorňuje na ně bezprostředně pedagoga, teprve při opakovaném jednání jde tuto situaci řešit s učitelkou.

Práceschopnost

Chlapec přestal odmítat řízenou činnost, která připomíná školní povinnosti. Dokonce si z nabízených aktivit sám vybírá a plní je jako jeden z prvních. Sám si dokáže říct o samostatnou práci. Na její kvalitě je v současné době nutné ještě zapracovat. Pozornost při plnění je výrazně ovlivněna přítomností jiných dětí (určitých jedinců).

Sebeobsluha

Alois je samostatný, dodržuje osobní hygienu a samostatně také zvládá péči o svou osobu. Sám se obléká, zapne si zip, knoflík, boty, zvládá funkčně zavázat tkaničky. Oblečení je schopen přizpůsobit povětrnostním podmínkám. Stále přetrvávají nedostatky v oblasti úklidu věcí na určené místo a udržení pořádku na přiděleném místě (skříňka).

Závěr:

Sledované oblasti se u chlapce v časovém úseku výrazně zlepšily. Odklad školní docházky a nastavená podpůrná opatření mu umožnily vývojově dozrát. Díky pravidelným aktivitám, úpravě vedení činností a metodickému přístupu se příprava

na vstup do základního vzdělávání v oblastech, které jsou pro jeho samostatné uplatnění ve vyšším stupni vzdělávání nezbytné, jeví jako přínosná. Je nepopiratelný fakt, že veškeré sledované oblasti školní zralosti jsou vzájemně významně propojeny, protože zlepšení jedné ze sledovaných oblastí se vzápětí projeví na zlepšování oblastí dalších. U Aloise se zlepšení a získání jistoty v řeči výrazně projevily v ochotě komunikace s dětmi i učitelem. Zlepšila se forma kladení otázek a následných odpovědí, schopnost říct si o pomoc a odmítnutí situací, které jsou mu nepříjemné. Tento fakt se následně odrazil na jeho práceschopnosti, kdy již nedocházelo k razantnímu odmítání dané činnosti. Všechny tyto faktory vedly ke kladným emocím projevovaným v oblasti spojené se školní docházkou.

6.1.2 Charakteristika č. 2

Chlapec nazvěme ho třeba **Niko**

Věk: 5 let a 4 měsíce

Osobní anamnéza:

Dle vyjádření maminky se chlapec narodil předčasně, do půl roku věku probíhala rehabilitace Vojtovou metodou, samostatně začal chodit ve 14 měsících. První slova se objevila po prvním roce, po třetím roce se objevily věty, ale když si neví rady, tak dospělého člověka dovede a ukáže, co potřebuje.

Do mateřské školy nastoupil ve čtyřech letech, adaptace byla ovlivněna častou, dlouhodobou nemocností. Chodil po obědě, do nástupu maminky do práce v mateřské škole nespál.

Chlapec je drobného vzrůstu s veselou a pohodovou povahou, má zájem o dění kolem sebe. Rád je středem pozornosti dospělé osoby a vyhledává činnosti, které s ním dospělá osoba může dělat. Rád si povídá, bohužel z důvodu narušené komunikační schopnosti je míra pochopení jeho sdělení velmi obtížná. Jeho hlasový projev je velmi tichý a nevýrazný, s projevy chudé slovní zásoby a výskytu agramatismů. Niko má drobnou postavu a působí tak mladším dojmem. Je méně motoricky zdatný, hrubá i jemná motorika je neobratná.

Projevuje se u něj motorický i pohybový neklid. Má slabou, krátkodobou pozornost. Na neúspěch či negaci reaguje spíše apaticky, bez zájmu. Jeho pobyt v mateřské škole je ovlivněn častou dlouhodobou nemocností. Doma, ale také v mateřské škole si rád hraje s traktory, bagry, na písku. Doma jezdí na kole (již bez koleček), v mateřské škole vyhledává odrážedlo.

Rodinná anamnéza:

Niko se narodil jako prvorozený do úplné rodiny. Maminka má vysokoškolské vzdělání v oboru management a marketing zahraničního obchodu. Tatínek má středoškolské vzdělání v oboru autotronik a v současné době pracuje jako obchodní zástupce ve strojírenství. Niko má mladší sestřičku, která navštěvuje dětskou skupinu zaměřenou na děti mladší tří let. Od příštího školního roku nastoupí do mateřské školy v místě bydliště do třídy k bratrovi.

Pedagogická anamnéza:

Niko nastoupil do mateřské školy ve čtyřech letech, jeho adaptace však byla obtížná a dlouhodobá z důvodu časté nemocnosti. Zpočátku téměř nekomunikoval, pokud něco požadoval, tak si ukázal. Na kolektiv dětí si zvykal velmi obtížně a často si v něm nevěděl rady. Cítil se dobře jen v blízkosti dospělé osoby. Výrazně se u něj projevoval neklid, byl neustále v pohybu, jeho zvědavá povaha ho často zavedla i do prostor, která nejsou bezpečná (lezení po nábytku, přelézání skříněk, stavba věže na prozkoumání horních částí třídy, parapet okna). Velmi oslabena byla také stránka sebeobsluhy ve všech oblastech. Oblékání, hygiena, úklid hraček a věcí. Niko se často jevil jako dítě, které neposlouchá řeč, která kolem něj plyne, a to ani v případě, že je komunikace určena jemu.

Schopnosti v oblasti kresby a grafomotoriky, sluchového vnímání a sluchové paměti, hrubé a jemné motoriky, řeči a komunikace, početních představ a pozornosti se projevíly jako neodpovídající věku dítěte.

Vzhledem k výše uvedeným skutečnostem a výrazně narušené komunikační schopnosti chlapce bylo jeho začlenění do kolektivu dětí velmi obtížné. Bohužel začalo docházet i ke třenicím a negativním reakcím jak ze strany ostatních dětí, tak ze strany Nika.

Bylo nezbytné uskutečnit setkání s rodiči a nastavení cílů na překonání této situace. Hlavním cílem se stalo začlenění chlapce do kolektivu a zvládnutí jeho socializace ve třídě. Dále celkový rozvoj ve všech oblastech.

Na základě této pedagogické diagnostiky a dlouhodobého pozorování byl Nikovi vypracován plán pedagogické podpory a stanoveny hlavní cíle jeho rozvoje.

Prvotním cílem však bylo začlenění Nika do kolektivu. Časem se projevíly snahy chlapce o hru s ostatními dětmi, o sdílení informací, komunikaci.

Hlavním cílem podpory chlapce se stala jeho samostatnost v oblasti oblékání a hygieny. Pomocí asistenta pedagoga se upravil prostor pro zvládnutí těchto základních činností a individuálního přístupu k dítěti.

V oblasti nastavení komunikačních nástrojů pro dorozumění s ostatními dětmi byla rodičům doporučena péče klinického logopeda. Rodiče tuto radu akceptovali a výrazné posuny v řeči celému kolektivu usnadnili domluvu a porozumění.

Niko po třech měsících pozorování

Chlapec byl v období sledovaných třech měsíců často dlouhodobě nemocen. Tato nepřítomnost v kolektivu dětí se vždy projevila a bylo nezbytné poskytnout jak jemu, tak i ostatním dětem adaptační prostor. Nutno podotknout, že časové úseky adaptace se výrazně zkracovaly. Dle vyjádření maminky začal chlapec v tomto období docházet na intenzivní logopedickou péči a rehabilitační cvičení.

Sociální a emoční dovednosti

Niko již nemá potíže odloučit se od rodičů a sestry. V současné době v mateřské škole již také spí. Při odpoledním odpočinku se však výrazně projevil jeho vývoj v oblasti poznávání svého těla a jeho průvodních jevů. Chlapci se za podpory pedagoga daří zvládat změnu prostředí a situace bez projevu pláče a odmítání. Za podpory dospělé osoby zvládá návštěvu kina, obchodu, jízdu autobusem a účastní se exkurzí. Při zapojování se do kolektivu je stále velmi limitující úroveň jeho řeči, která je pro děti rychlá a nesrozumitelná. Tady se však již projevuje práce s celým kolektivem dětí, které jsou chlapci za podpory pedagoga schopni poskytnout prostor a čas na vyjádření. Při hře s kamarádem se již dokáže samostatně domluvit. Své chování však Niko nezvládá zhodnotit. Na určité podněty a otázky nereaguje. V pro něj nekonformní situaci přestane komunikovat.

Přesto lze říct, že sociální dovednosti chlapce se zlepšují.

Práceschopnost

U činností pracovního typu projevuje zájem u těch manuálních. V případě, že ho daná činnost zaujme, je míra soustředěnosti vyšší, ale potřebuje cítit oporu a jistotu v blízkosti dospělé osoby. Není samostatný, nevydrží pracovat v klidu, nechá se rozptylovat okolím, ale o pomoc si již dokáže říct. Tato oblast v záznamovém listu odhalila jednoznačně dané otázky v těchto položkách. Chlapec se dle vyprávění a následného potvrzení maminky zapojuje do většiny manuálních činností, které by dítě v jeho věku mělo zvládnout. Má snahu. Jeho pozornost je však velmi krátkodobá a lehce narušitelná, ve chvíli, kdy ho zaujme něco jiného, na předchozí činnost zcela zapomíná.

Sebeobsluha

Oblast sebeobsluhy je ve fázi zvládnutí s dopomocí dospělé osoby. Nejde o to, že by chlapec tyto činnosti nezvládl sám, ale spíše se jedná o udržení pozornosti na danou činnost. Z nachystané hromádky oblečení si sám vše obleče. Dohled bohužel potřebuje také při běžné hygieně, při udržování pořádku kolem sebe, stolování. Nezvládá však samostatně prostřít stůl, použít příbor, funkčně použít nůž, nalít si vodu ze džbánu, zavázat tkaničky. Při citlivém přístupu a vhodné motivaci však projevuje snahu tyto činnosti vyzkoušet a zvládnout sám.

Závěr:

Niko při pravidelné docházce do mateřské školy vykazoval výrazný posun ve sledovaných oblastech. Zapojení do kolektivu, navazování vztahů s dětmi. Zapojení do výtvarných a pracovních činností. Užívání komunikačních kanálů vhodných pro zapojení do skupinových činností. Jeho dlouhodobá nemocnost však tyto posuny vždy výrazně zpomalí. Aktivní účast na pohybových činnostech mu umožňuje zlepšovat koordinaci pohybů. V rámci keramického kroužku si zdokonaluje jemnou motoriku a zároveň je součástí kolektivu dětí. Projevuje snahu o komunikaci s dětmi a zájem o ně. Na základě všech získaných dostupných informací a poznatků byl rodičům doporučen odklad školní docházky. A také vhodnost intenzivní spolupráce se speciálním poradenským zařízením. I nadále budou chlapci nastavena podpůrná opatření na podporu jeho výchovy a vzdělávání v předškolním zařízení.

Pro rozvoj všech funkcí je nezbytné zlepšit chlapcovu samostatnost, zejména v sebeobslužné oblasti a sebevědomého a samostatného jednání v rámci kolektivu dětí. Zvládnutí těchto oblastí se jeví jako odrazový můstek pro získávání a upevňování schopností a dovedností i v ostatních oblastech.

6.1.3 Charakteristika č. 3

Dívka, nazvěme ji třeba **Dorotka**.

Věk: 5 let a 3 měsíce

Dorotka je drobná, veselá a společenská dívka, která si ráda hraje s ostatními dětmi. Při projevu nesouhlasu však dovede důrazně a jasně dát najevo svou nelibost. Ráda si dělá věci po svém a vyhýbá se činnostem, které ji nebaví a nechtějí se jí dělat. Dle informací

maminky měla významné perinatální a rané komplikace a je v péči klinického logopeda, psychologa a dalších odborných lékařů.

Rodinná anamnéza:

Dorotka v současné době žije v úplné rodině, kterou tvoří její maminka, mladší sestra, se kterou je maminka na rodičovské dovolené, její partner a otec sestry. Dle častých vyjádření Dorotky je to prostě táta. Rodina žije v malé obci v rodinném domě, ve kterém provádí kompletní rekonstrukci.

Pedagogická diagnostika:

Dorotka nastoupila do mateřské školy ve věku tří let. Nástup byl pro ni velmi náročný, adaptace byla ztížena častými dlouhodobými absencemi z důvodu nemoci. Na prostředí mateřské školy si Dorotka zvykala dlouho. Během adaptace se projevil nerovnoměrný vývoj a podezření na potíže se zrakem, které se následně potvrdily. V současné době nosí Dorotka brýle. I tímto byla adaptace ztížena, protože tuto skutečnost dlouho nechtěla přijmout. Je velmi hravá, má kolísavou pozornost s vysokou mírou unavitelnosti. S nástupem únavy se snižuje její schopnost a ochota spolupráce. Dorotka potřebuje individuální a citlivý přístup. V současné době se již do mateřské školy podle maminky těší. Stále je však limitována častou nemocností, potížemi v řeči a nerovnoměrným vývojem. Na základě dlouhodobého pozorování a pedagogické diagnostiky byl Dorotce vypracován plán pedagogické podpory a rodičům byla doporučena spolupráce s odborným zařízením. Rodiče v této oblasti vyvíjejí aktivitu a sami se Dorotce intenzivně věnují. Na základě doporučení psychologa je pro dívku vhodný odklad školní docházky. Vzhledem ke specifickým potřebám se jeví také vhodná varianta podpory asistenta pedagoga. Dorotka již s touto podporou má zkušenosti, protože třída mateřské školy, kterou navštěvuje, má asistenta pedagoga k dispozici a individuální péče s ní už probíhá.

Sebeobsluha

Dívka má zvládnuty základní sebeobslužné návyky, které však samostatně neuplatňuje. Vždy je nutný dohled a kontrola. Často tuto činnost odmítá vykonávat a požaduje pomoc. S pomocí si zapne zip, knoflíky jí činí velké potíže. Péče o oblečení a úklid samostatně nezvládá. Obléká se dle pokynů dospělé osoby, neprojevila se u ní schopnost přizpůsobit výběr oblečení povětrnostním podmínkám, protože si obleče vždy to, co jí řekne dospělý.

Sociální a emoční dovednosti

Neodpovídají věku dívky ani potřebám pro vstup do základního vzdělávání. Jen s obtížemi se podřizuje autoritě, ráda si dělá věci, jak chce, kdy chce. S dospělým komunikuje jen o věcech, které ji v tu chvíli zajímají. Její nejoblíbenější činností je hra. Hraje si samostatně, dle svého, kamaráda přijímá jen tehdy, když hru organizuje a jsou přijata její pravidla. Pokud tomu tak není, posílá kamaráda pryč. Často je to odstrčením, křikem, někdy i bouchnutím. Pak má pocit, že ji nikdo nemá rád a nechce si s ní hrát. Vzhledem ke komunikačním potížím však občas dochází k nepochopení významu sdělení. Jakékoli odmítnutí bere jako projev negativního citu a velmi špatně to snáší. Sama však dokáže být velmi intenzivní v projevu nelibosti.

Práceschopnost

Práceschopnost není u dívky vůbec vyvinuta, úkoly nedokáže splnit a dokončit samostatně, její pozornost je odváděna sebemenším ruchem. Kvalita práce je minimální a při prvním projevu nezdaru odmítá tuto činnost dělat a odchází. Individuální činnost často ukončuje slovy: „Já se nic učit nebudu, já nic vědět nechci.“ „Chci si hrát.“

Řeč

Řeč je u Dorotky ovlivněna její vývojovou poruchou, která doprovází ostatní obtíže jednotlivých oblastí, a to jak v biologické, tak kognitivní stránce.

Dorotka ráda mluví, ale rychle. Řeč je však nesrozumitelná a gramaticky nesprávná. Používá krátká slovní spojení. Při nepochopení se negativním způsobem uzavírá do sebe a dále nekomunikuje.

Doporučení pro další rozvoj

Na základě pedagogické diagnostiky, pozorování, stanovených cílů v PLPP byla rodičům doporučena spolupráce s poradenským zařízením, a to nejen z důvodu odkladu školní docházky. Rodiče souhlasili.

Hlavní pedagogické cíle byly pro další období nastaveny hlavně v oblasti zlepšení komunikace v rámci kolektivu dětí a začlenění Dorotky do společných aktivit. Dále rozvoj samostatnosti a respektování pokynu pedagoga. Vyjádření svých potřeb a požadavků vhodným způsobem a formou. Podporovat Dorotku v její autonomii a samostatnosti v jasně vymezených hranicích (vymezit oblasti, o kterých se rozhoduje sama a oblasti, ve kterých se musí podřít). Zapojení Dorotky do aktivit, které jí umožní lépe porozumět komunikaci mezi dětmi, významu slov a větných spojení. A v rámci

individuální péče včlenit neoblíbené aktivity mezi oblíbené, vést ji k dokončování činností, trénovat motoriku, rozvíjet sluchové vnímání a paměť, vizuálně prostorové dovednosti, uvědomování si vlastního těla a koordinace pohybů.

Dorotka po třech měsících pozorování

Sociální a emoční dovednosti

V měsíci březnu se při pozorování u Dorotky položka zvládnání změn a nové situace projevila jako samostatně zvládnutá. S dopomocí si Dorotka již poradí při zapojování do skupinových činností, dokáže počkat až na ni přijde řada, dodržovat základní pravidla slušného chování (pozdravit, poděkovat, poprosit), umí se chovat na veřejnosti při jízdě autobusem, v obchodě, při exkurzích (tady je Dorotce nutno s důrazem připomínat vhodné a nevhodné chování – ráda je středem pozornosti), vzkaz vyřídí za doprovodu dospělé osoby nebo kamaráda. Zcela samostatná není v oblastech odmítnutí nežádoucího chování, vše jí připadá legrační a zábavné, nedokáže odhadnout nebezpečnou situaci jak pro ni, tak pro okolí. Samostatnou práci nevykonává vůbec, po zadání úkolu si dělá činnosti, pro které se sama rozhodne. Tato skutečnost také souvisí s dokončením práce, kterou nedokončí, ale bohužel ani tu, co si sama vybere. Při hře nedokáže unést nezdar a prohru. Náročné úkoly jsou pro ni kontraproduktivní a vše co dělá, je skvělé a krásné. Při pouze náznaku negativního hodnocení ze strany dospělé osoby se uzavírá do sebe a přestává komunikovat.

Práceschopnost

Položky v oblasti práceschopnosti jsou ze strany Dorotky dle pozorování nezvládnuty. Dívka nadále neprojevuje zájem o činnosti pracovního typu, posun je v tendenci vyjednávat. Dorotka se často ptá: „Když to splním, můžu dělat to či ono?“ Ve chvíli, kdy se do plnění úkolů či činností zapojí, nedokáže se soustředit přiměřený čas a práci nedokončí ani neplní samostatně, většinou od činnosti odchází. Neprojevuje vytrvalost. Nevydrží v klidu pracovat, každá činnost, zvuk, aktivita jiných dětí ji při práci rozptyluje a zajímá ji víc než činnost sama. V současné době si ale již dokáže říct o pomoc.

Sebeobsluha

Oblast sebeobsluhy by Dorotka vzhledem ke svému věku měla již zvládat ve všech položkách samostatně. Patrné je zde zlepšení, a to v oblastech osobní hygieny, oblečení a svlečení, přehledu o svém oblečení, správném pojmenování jeho jednotlivých částí. Tyto položky již samostatně zvládá, stejně jako manipulaci s přístrojem a použití nože.

Samostatně si namaže chléb či rohlík a během jídla je schopna sedět u stolu a dodržovat pravidla slušného chování. S dopomocí se upevňují návyky v položkách ukládání věcí, samostatného obutí a vyzutí obuvi, obrátit oděv, pokud je naruby, obléci se dle aktuálních povětrnostních podmínek, prostřít stůl, nalít si vodu ze džbánu a udržovat si kolem sebe pořádek i při občasných nehodách. Vzhledem ke špatné jemné motorice dívky je zavazování tkaniček a vázání uzlů zcela samostatně nezvládnuto.

Závěr:

U Dorotky je nezbytné dodržování nastavených pravidel a respektování její zvýšené unavitelnosti. Vhodná motivace je pro dívku přínosem k upevňování již získaných dovedností a schopností v oblasti sebeobsluhy, důležitá je komunikace a vysvětlení jednotlivých kroků a požadavků a poskytnutí času a prostoru pro zpracování těchto informací. Zaměřením se na dovednosti, které již Dorotka zvládá, se nenásilnou formou přiblížit k dovednostem, které by již měla zvládat samostatně. Důsledným dodržováním domluvených pravidel zautomatizovat dovednosti a schopnosti, které již dívka získala. Postupovat od nejjednodušších úkolů s funkční pochvalou a vedením k sebehodnocení. U Dorotky je důležité zlepšit slovní zásobu a zvýšit pochopení významu slov, respektovat její pracovní tempo a zvýšenou unavitelnost. Cíleně zadávat samostatné práce, zaměřit se na rozvoj grafomotoriky, uvolňovací cviky a motorický rozvoj. Nepolevovat a neustupovat.

6.2 Ověření předpokladů

Hlavním cílem práce bylo zjistit úroveň školní zralosti a připravenosti u dětí se SVP v sociální a emoční zralosti a připravenosti se zaměřením na děti v 1. stupni podpůrného opatření. Hlavní cíl nám umožnil předpokládat, že děti v daném věkovém období jsou již zralé, připravené, a hlavně samostatné v oblastech a jednotlivých položkách zaměřujících se právě na sociální a emoční zralost dětí před nástupem do základního vzdělávání.

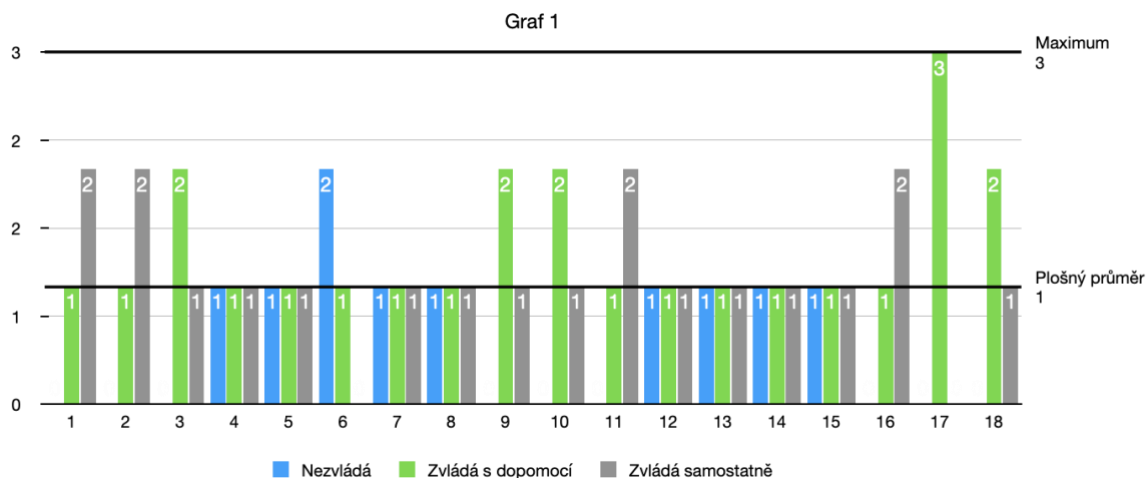
Na základě hlavního cíle byly stanoveny předpoklady Z níže uvedených dat vyplývají fakta, která předpoklad buď potvrdí či vyvrátí.

6.2.1 Oblast sebeobsluhy – položky celkové hodnocení

Tab. 22 Pozorovací oblast č. 1.1 Sebeobsluha 10/2021

	Sebeobsluha	Nezvládá	Zvládá s dopomocí	Zvládá samostatně
1	Samostatně udržuje hygienu	0	1	2
2	Pozná, kdy je třeba si umýt ruce, pusu	0	1	2
3	Ukládá si své věci	0	2	1
4	Samostatně se obleče a vysvleče	1	1	1
5	Samostatně si správně obuje obuv	1	1	1
6	Zavazuje si tkaničky	2	1	0
7	Zapne si samostatně zip, rozezne a zapne knoflík	1	1	1
8	Zvládá obrátit si oděv, když je naruby	1	1	1
9	Má přehled o svém oblečení	0	2	1
10	Zvládá si vybrat správné oblečení dle počasí a ročního období	0	2	1
11	Správně pojmenuje jednotlivé části oblečení	0	1	2
12	Samostatně si správně prostře stůl	1	1	1
13	Používá správně příbor	1	1	1
14	Je schopen použít nůž	1	1	1
15	Sám si naleje vodu ze džbánu	1	1	1
16	Samostatně si namaže chléb či rohlík	0	1	2
17	Udržuje kolem sebe pořádek	0	3	0
18	Během jídla sedí u stolu a chová se dle běžných pravidel slušného chování	0	2	1

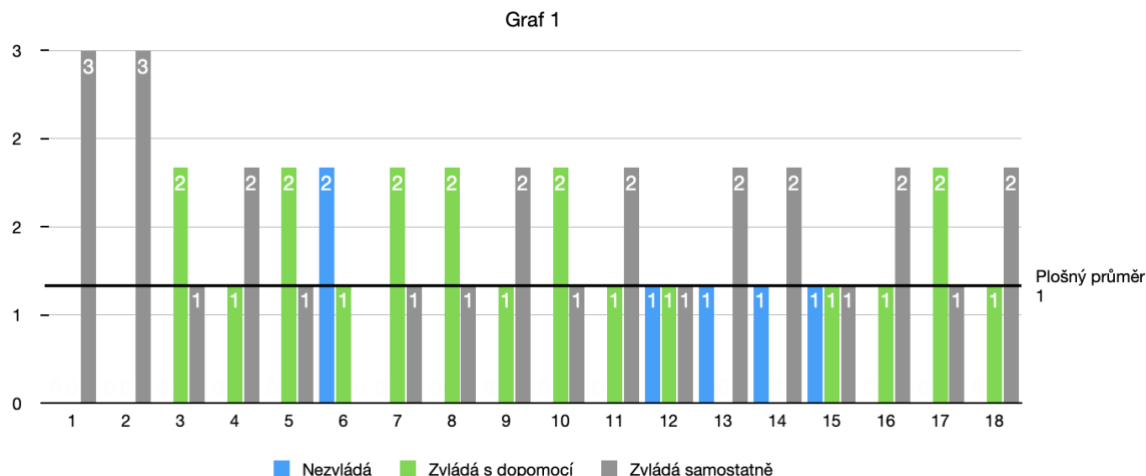
Graf 1 Oblast sebeobsluhy – Sebeobsluha 10/2021

Tab. 23 Pozorovací oblast č. 1.2 Sebeobsluha 03/2022

	Sebeobsluha	Nezvládá	Zvládá s dopomocí	Zvládá samostatně
1	Samostatně udržuje hygienu	0	0	3
2	Pozná, kdy je třeba si umýt ruce, pusu	0	0	3
3	Ukládá si své věci	0	2	1
4	Samostatně se obleče a vysvěče	0	1	2
5	Samostatně si správně obuje obuv	0	2	1
6	Zavazuje si tkaničky	2	1	0
7	Zapne si samostatně zip, rozepne a zapne knoflík	0	2	1
8	Zvládá obrátit si oděv, když je naruby	0	2	1
9	Má přehled o svém oblečení	0	1	2
10	Zvládá si vybrat správné oblečení dle počasí a ročního období	0	2	1
11	Správně pojmenuje jednotlivé části oblečení	0	1	2
12	Samostatně si správně prostře stůl	1	1	1
13	Používá správně příbor	1	0	2
14	Je schopen použít nůž	1	0	2
15	Sám si naleje vodu ze džbánu	1	1	1
16	Samostatně si namaže chléb či rohlík	0	1	2
17	Udržuje kolem sebe pořádek	0	2	1
18	Během jídla sedí u stolu a chová se dle běžných pravidel slušného chování	0	1	2

Graf 2 Oblast sebeobsluhy – Sebeobsluha 03/2022

Předpoklad průzkumu č. 1.

Předpokládám, že dítě v povinném předškolním vzdělávání se SVP je ve vybraných položkách oblasti sebeobsluhy samostatné.

Na základě výsledků pozorování (viz Tabulka č. 22,23) Z celkového výsledku vyplývá, že největší potíže mají děti s udržení pořádku kolem sebe. Všechny tři potřebují k této činnosti pomoc dospělé osoby. Schopnost udržet si kolem sebe pořádek je však velmi důležitá při samostatné práci jak ve škole, tak při domácí přípravě. U jednoho z dětí se i přes intenzivní podporu nepodařilo dosáhnout míry samostatnosti ve správné manipulaci s příborem a nožem pro funkci krájení, tato oblast je nedostačující. Také nalít samostatně vodu ze džbánu je schopnost, na které je nutno zapracovat. Při samostatnosti v jídle a pitném režimu by tato omezení mohla být příčinou stresu a nervozity dítěte. Nedostatek v oblastech jako je správné obutí a nazutí obuvi, vhodné oblečení, dokonce samostatného oblečení a vysvěčení je velmi limitující při samostatnosti ve škole.

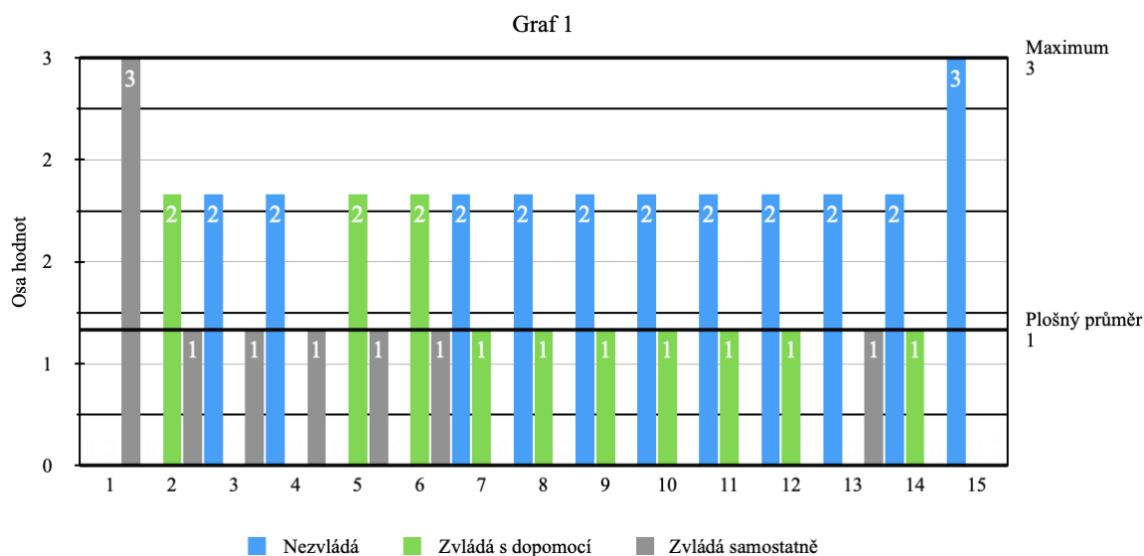
Výše uvedené činnosti je dle vývoje dítě schopné provádět právě do věku šesti let, tj. před nástupem do základního vzdělávání. Samostatně se vysvléct, obout boty a sedět během jídla zvládají děti již kolem čtvrtého roku. Mezi pátým a šestým rokem se zdokonalují ostatní uvedené činnosti. Při nástupu do základního vzdělávání je však nezbytné, aby dítě bylo ve výše uvedených činnostech samostatné. Předpoklad č. 1- **nepotvrzují**

6.2.2 Oblast sociální dovednosti

Tab. 24 Pozorovací oblast č. 2.1 Sociální dovednosti 10/2021

		Nezvládá	Zvládá s dopomocí	Zvládá samostatně
1	Zvládá odloučení od rodičů	0	0	3
2	Zvládá změny a nové situace	0	2	1
3	Počká, až na něj přijde řada	2	0	1
4	Zapojuje se do činností ve skupině	2	0	1
5	Dodržuje základní pravidla slušného chování (pozdraví, poděkuje, poprosí)	0	2	1
6	Na veřejnosti se chová přiměřeně – kino, autobus, obchod, exkurze	0	2	1
7	Vhodně reaguje na pokyn autority (pedagog, rodič)	2	1	0
8	Je schopen zhodnotit pod vedením dospělého své chování a jeho důsledky	2	1	0
9	Dokáže odmítnout nežádoucí chování (lež, agrese, nespravedlnost, co je mu nepříjemné, navádění k nevhodným a nesprávným věcem a činnostem)	2	1	0
10	Je schopen plnit samostatně zadané úkoly	2	1	0
11	Vyřídí vzkaz	2	1	0
12	Své věci udržuje v pořádku	2	1	0
13	Dokončí práci	2	0	1
14	Dokáže unést nezdár a prohru	2	1	0
15	Nevyhýbá se náročným úkolům a je schopen zhodnotit výsledky	3	0	0

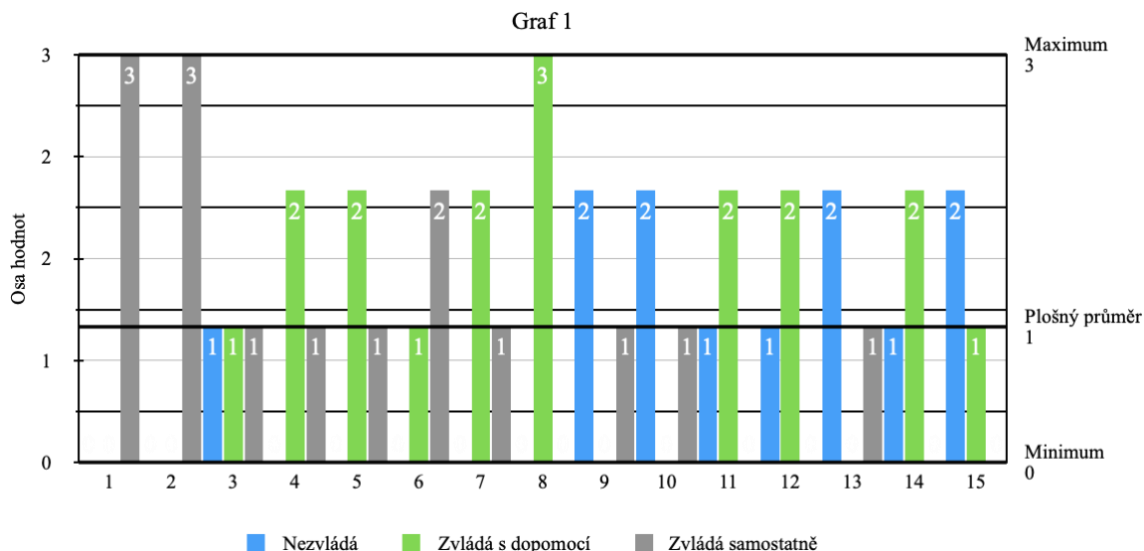
Graf 3 Oblast sociální dovednosti – Sociální dovednosti 10/2021

Tab. 25 Pozorovací oblast č. 2.2. Sociální dovednosti 3/2022

		Nezvládá	Zvládá s dopomocí	Zvládá samostatně
1	Zvládá odloučení od rodičů	0	0	3
2	Zvládá změny a nové situace	0	0	3
3	Počká, až na něj přijde řada	1	1	1
4	Zapojuje se do činností ve skupině	0	2	1
5	Dodržuje základní pravidla slušného chování (pozdraví, poděkuje, poprosí)	0	2	1
6	Na veřejnosti se chová přiměřeně – kino, autobus, obchod, exkurze	0	1	2
7	Vhodně reaguje na pokyn autority (pedagog, rodič)	0	2	1
8	Je schopen zhodnotit, pod vedením dospělého své chování a jeho důsledky	0	3	0
9	Dokáže odmítnout nežádoucí chování (lež, agrese, nespravedlnost, co je mu nepříjemné, navádění k nevhodným a nesprávným věcem a činnostem)	2	0	1
10	Je schopen plnit samostatně zadané úkoly	2	0	1
11	Vyřídí vzkaz	1	2	0
12	Své věci udržuje v pořádku	1	2	0
13	Dokončí práci	2	0	1
14	Dokáže unést nezdar a prohru	1	2	0
15	Nevyhýbá se náročným úkolům a je schopen zhodnotit výsledky	2	1	0

Graf 4 Oblast sociální dovednosti – Sociální dovednosti 3/2022

Předpoklad průzkumu č. 2

Předpokládám, že dítě v povinném předškolním vzdělávání se SVP je v oblasti sociální dovednosti ve vybraných položkách samostatně.

Na základě výsledků (viz tabulka 24,25) kdy oblasti sociálních dovedností zastupují pouze dvě dovednosti, které samostatně zvládají všechny tři děti, jednu položku však pouze s dopomocí. Významným faktorem je, že v časovém horizontu se jednotlivé schopnosti u dětí zlepšují. Dovolím si tuto skutečnost přisoudit vývoji jednotlivých dětí, ale také intenzivní individuální péči, kterou děti v rámci vzdělávání a výchovy dostávají, a to jak ze strany rodiny, tak ze strany mateřské školy a speciálně pedagogických poradenských zařízení. Předpoklad č. 2 – **nepotvrzují**

6.2.3 Oblast práceschopnosti, koncentrace pozornosti při záměrných činnostech

Pozorovací oblast č. 3 10/2021, 3/2022

Předpoklad č. 3

Předpokládám, že v oblasti práceschopnosti a koncentrace pozornosti při záměrných činnostech v jednotlivých položkách dítě se SVP vykazuje schopnosti odpovídající věkové skupině.

Jde o oblast s položkami, které nebylo možno vyhodnotit jako nezvládá, zvládá s dopomocí či samostatně, protože každá z položek vyjadřuje jinou schopnost. Zde jsou zkoumány projevy schopnosti soustředění, výdrže a projevu vytrvalosti a samostatnosti. Z výzkumného vzorku tří dětí pouze jedno dítě v konečném hodnocení projevovalo zájem o pracovní činnosti. Dokázalo se soustředit a projevovat samostatnost. Všechny tři děti si ve druhém pozorování dokázaly říct o pomoc. Stále však u všech docházelo k rozptylování okolím při činnostech.

Vzhledem k tomu, že projevy nevyzrálости mohou v oblasti práceschopnosti ve vyšším stupni vzdělávání vést k rychlé únavě, duševní zátěži, pomalému pasivnímu tempu, nesamostatnému přístupu k práci a neschopnosti pracovat v kolektivu, je vyzrálост a připravenost v této oblasti velmi důležitá. Ve vybraném vzorku se projevil u nejstaršího dítěte prostor pro dozrávání a připravenost v podobě odkladu školní docházky. Dvě ze tří dětí prokázaly naprostou nezrálост a nepřipravenost v této oblasti a významnou potřebu individuálního přístupu. Předpoklad č. 3 – **nepotvrzují**.

7 DISKUZE

Výzkumy zaměřující se na význam rodiny a mateřské školy na školní připravenost prokázaly přínos docházky do mateřské školy pro další vzdělávání. Kosovská univerzita (2014) na vzorku 500 dětí zjišťovala úroveň školní připravenosti dětí, které mateřskou školku navštěvovaly a které ne. Výsledky výzkumu prokázaly, že pro předškolní věku je docházka do mateřské školy nejlepší formou přípravy na základní vzdělávání, děti totiž prokazují lepší připravenost zejména v socio-emocionálního, motorického, jazykového rozvoje. Prostor mateřské školy je dle zjištění specifický a pro další vývoj dítěte přínosný. Sociální rozvoj dětí dokončujících předškolní vzdělávání je významným faktorem, který ovlivňuje schopnost adaptace dítěte ve vyšším stupni vzdělávání. Jak zmiňuje ČŠI ve svých výročních zprávách, výzkumy prováděné OECD se v současné době zaměřují na rané vzdělávání a blaho dítěte. Tyto výzkumy potvrdily i zjištění v rámci práce, která jako jeden z velmi výrazných faktorů ovlivňujících školní zralost a připravenost dětí ve sledovaných oblastech sociálních dovedností, sebeobsluhy a práceschopnosti prokázaly významy vliv systematické aktivní účasti v předškolním vzdělávání a činnostech v kolektivu.

Chvál a Kropáčková (2018) ve své studii sociální dovednosti předškolních dětí a jejich vliv na odklad povinné školní docházky a dosahovaný školní úspěch na konci 1. ročníku základní školy upozorňují na sociální dovednosti předškolních dětí jako na jednu z klíčových dovedností, která může ovlivnit vstup do první třídy. Výzkum prezentuje predikční sílu sociálních dovedností v porovnání s ostatními dovednostmi. V souladu se školským zákonem a legislativními dokumenty by každé dítě mělo mít možnost, v době ukončování předškolního vzdělávání, dosáhnout optimální úrovně sociálního rozvoje. Jak ukázal výzkum v rámci práce, u dětí, které potřebují podpůrná opatření, byť jen prvního stupně, se požadované úrovně v sociální oblasti nedaří v optimální míře dosahovat. Pro jedno z dětí byl odklad školní docházky v dané oblasti přínosem, čas a intenzivní cíleně zaměřené činnosti mu umožnily dosáhnout požadovaného stupně. V době pozorování dětí se však prokázalo, že oblast sociální a emoční zralosti dětí je při rozhodování rodičů pro odklad školní docházky významným faktorem. U všech dětí bylo rozhodování rodičů o odkladu školní docházky ovlivněno jejich sociálními dovednostmi, samostatností, práceschopností a pozorností.

Pro práci byla využita publikace s názvem Diagnostika dítěte předškolního věku podle Bednářové, která je zaměřena na deset oblastí. A sestavena do záznamových archů. Tato volba byla provedena na základě znalosti a funkčnosti této diagnostiky v praxi. Při hledání vhodné metody jsem narazila na skutečnost, že metod zaměřených na hodnocení sociálních dovedností dětí je relativně málo a tuto skutečnost zmiňuje Chvál (2018) ve své práci s odkazem na Svobodu, Krejčířovou a Vágnerovou. Chvál (2018) ve své práci sleduje predikční sílu sociálních dovedností předškolních dětí pro rozhodnutí rodičů o odkladu školní docházky a souvislost se školním úspěchem. Jeho výzkum prokázal že sociální dovednosti jsou pro rodiče významným faktorem při rozhodování o odkladu školní docházky, prokázala však také význam sociálních dovedností pro zažívání úspěchu v prvním ročníku základní školy.

Výzkumné šetření prováděné v oblasti sociálního a emočního rozvoje dětí, byť na malém vzorku, poukázalo na vhodnost zaměřením se a zdokonalování měřících nástrojů školní zralosti, které by byly vhodné pro komplexní šetření v této specifické oblasti. Přestože by se zdálo, že je to zejména oblast spadající do psychologického šetření je nedílnou součástí pedagogické práce a diagnostiky. Svým nerovnoměrným vývojem a připraveností výrazně ovlivňuje ostatní oblasti a jejich prolínání. V odborných publikacích profesora Matějčka je jednou z funkcí předškolního vzdělávání rozvoj návyků a dovedností. Velkou část základních návyků a dovedností by dítě již mělo mít naučeno z rodiny. Vzhledem k odlišnostem ve vývoji, výchovným stylům a přístupům rodiny se stává, že dítě při nástupu do mateřské školy tyto dovednosti buď vůbec nemá, nebo je nemá zautomatizované. Přesto je však nepopiratelná skutečnost, že dítě nastupující do mateřské školy by mělo být schopno si uvědomit svou potřebu a odejít včas na hygienické zařízení. Dlouhodobé mezinárodní studie prokazují, že pobyt v mateřské škole (předškolním zařízení) má pro dítě v sociální oblasti kladný význam.

Školní připraveností dětí se zabýval také tříletý výzkum Akademie im. Jana Długosza w Czestochowie (Poland) (2018), který si za cíl kladl otázky, jak hodnotí učitelé úroveň šestiletých dětí jejich emocionální a sociální zralost a jak tuto úroveň posuzují. Tento, z mnoha odlišných faktorů, výzkum prokázal, že dle pozorování byly emoční reakce dětí na dobré úrovni a učitelé předpokládali, že v primárním vzdělávání z toho budou děti čerpat. Sociální a emoční zralost a připravenost byla vyhodnocena jako dobrý předpoklad pro úspěšný začátek školní docházky. Tento předpoklad dokládá také práce, protože

zlepšení jednoho z dětí v oblastech sociálních dovedností a prácechopnosti se projevilo ve zlepšení v ostatních oblastech.

8 LIMITY PRAKTICKÉ ČÁSTI

Jeden z hlavních limitů práce je vzorek dat. Tento vzorek je pouze z jedné mateřské školy. Zajímavá by byla komparace výsledků pozorování i z jiného prostředí. Limitujícím je určitě také skutečnost, že se nepodařilo dohledat výzkumy, které se zaměřují na konkrétní oblasti daného tématu s přímým vlivem na rozvoj související dovednosti a schopnosti (grafomotorika, myšlení, pozornost, řeč). Nemůže tak dojít k porovnání.

9 DOPORUČENÍ DO PRAXE

Dítě nastupující do mateřské školy je vystaveno zátěžové situaci, která má nepochybně vliv na rozvoj jeho schopností a dovedností. Pro úspěšnou aktivní a kladnou spolupráci učitele s dítětem je důležité respektování individuálního vývoje dítěte, výchovného přístupu rodičů a informování o aktuálním fyzickém i duševním stavu všech zúčastněných. Úspěšná adaptace a začlenění do kolektivu dětí je ovlivněna mnoha faktory, které není možno opomíjet. Důležitá a naprosto nezbytná (někdy velmi náročná) je spolupráce pedagoga s rodičem, zákonným zástupcem. V případě potřeby včasná spolupráce diagnostická, praktická, aktivní také se školským poradenským zařízením. Praktické zaměření na vedení a úspěšné zvládnutí v oblastech sebeobsluhy, sociálních dovedností, práce schopnosti a pozornosti jsou pro další vývoj přínosem, troufnu si říct nezbytností.

ZÁVĚR

Hlavního cíle diplomové práce, zjistit úroveň školní zralosti a připravenosti u dětí se speciálními vzdělávacími potřebami v 1. stupni podpůrných opatření v oblasti sociální a emoční zralosti v běžné mateřské škole, se podařilo dosáhnout pomocí vybraného výzkumného vzorku a spolupráce rodičů i vedení školy.

Soubor průzkumu, děti byly vybrány s ohledem na hlavní cíl výzkumu, a to děti v povinném předškolním vzdělávání, které navštěvují danou mateřskou školu a mají poskytována podpůrná opatření alespoň v jedné oblasti. Z průzkumu nebyly vyřazeny děti, které mají odklad školní docházky právě z důvodu poskytování podpůrného opatření již před rozhodnutím o doporučení odkladu školní docházky, poskytování tohoto opatření pokračovalo i v době pozorování. Šetření bylo zaměřeno na školní zralost a připravenost dětí v povinném předškolním vzdělávání v oblasti sociální a emoční. K hodnocení byly použity diagnostické listy Jiřiny Bednářové, které jsou v dané mateřské škole využívány. Tyto listy mají pro oblast školní zralosti vymezeny oblasti s jednotlivými položkami a věkovým rozmezím, které předpokládá vývojové zvládnutí jednotlivých dětí. V práci byly využity listy bez věkového rozmezí, vymezení bylo upřesněno v teoretické části práce. Dvě oblasti byly zaznamenány pomocí nastavených škál nezvládá, zvládá s dopomocí a samostatně. Třetí oblast byla hodnocena dle schopností dětí a hodnocením jednotlivých položek.

Sociální a emoční zralost a připravenost dětí je oblast s velkým významem pro vstup dětí do základního vzdělávání. Úroveň zralosti a připravenosti v této oblasti ovlivňuje kognitivní a motorické schopnosti dětí a naopak. Pozorování dětí v časovém úseku vymežilo faktory, které ovlivňují zralost a připravenost dětí v této oblasti. Tyto faktory sice nebyly předmětem průzkumu, ale hrají významnou roli při celkové diagnostice dítěte. Nejzřetelnějším faktorem je pravidelná a aktivní přítomnost v kolektivu vrstevníků a ve výchovně vzdělávacím prostředí mateřské školy. Silně ovlivňujícím faktorem se jeví také častá nemocnost dětí, která způsobuje jejich dlouhodobou nepřítomnost v prostředí dětského kolektivu a jejich částečnou izolaci. Kolektiv vrstevníků je pro vývoj sociálních schopností dětí velkým přínosem. Neméně důležitým faktorem se také jeví nastavení vnitřního klimatu prostředí třídy, kolektivu mateřské školy a přístupu k řešení problémů. Vedení dětí k sobě samým a v rámci společného soužití. Poznávání světa kolem nich a seznamování se společenskými normami a pravidly chování i v jiném prostředí než je

rodina a mateřská škola (obchod, dopravní prostředky, kino, muzeum divadlo). V současné době jsou bohužel děti vystaveny mnoha rušivým faktorům ve svém okolí, jako jsou rozvody rodičů, úmrtí v rodině, výchovně vzdělávací styl rodiny výrazně odlišný od společenské normy. V posledních dvou letech také izolace dětí od vrstevníků z důvodu epidemiologické situace. Při prvním pozorování byly vyhodnoceny nejvýraznější faktory, které ovlivňovaly sociální a emoční projevy dětí v oblasti schopnosti kooperace dítěte v kolektivu, sebeobsluhy a práceschopnosti s pozorností při záměrných činnostech a byla vyvinuta snaha na těchto položkách intenzivně zapracovat. V oblasti sebeobsluhy byla pozornost zaměřena na pravidelné, samostatné provádění činností a formou motivace a pochval zvýšit jistotu dětí v provádění těchto činností. Nejúčinnější úpravou v této oblasti bylo poskytnutí dostatečné časové dotace na provádění úkonu a dbání na samostatné provedení.

V oblasti sebeobsluhy se bohužel nepotvrdilo, že děti v povinném předškolním vzdělávání se SVP jsou ve všech položkách samostatné.

V oblasti sociálních dovedností se již tyto schopnosti u jednotlivých dětí výrazně odlišují a zde jsou již významné faktory v oblasti komunikačních schopností, vývoje řeči. Spolupráce v rámci kolektivu je ve velké míře o komunikaci. Pozorování prokázalo, že dítě, kterému byla poskytována podpůrná opatření v logopedické oblasti již déle (vzhledem k svému věku), dokázalo lépe řeč i slovní zásobu využít a jeho zapojení do kolektivu dětí bylo přirozenější a aktivnější. Lépe si poradilo při řešení problémů a zvládnutí hodnocení svého chování a jeho důsledků. K výraznému zlepšení docházelo s intenzivnější komunikací s vrstevníky. Oproti tomu dvě mladší děti při obtížích s řečí byly v této oblasti méně úspěšné i při navazování kontaktů. Při řešení problémů potřebovaly dopomoc dospělé osoby, stávaly se i situace, kdy nepochopení a odmítnutí řešily uzavřením se do sebe a ignorováním celého kolektivu. V oblasti sociálních dovedností se bohužel nepotvrdilo, že děti v povinném předškolním vzdělávání se SVP jsou ve všech položkách samostatné. V této oblasti jsou pouze dvě položky, které samostatně zvládají všechny tři děti. A to odloučit se od rodiny a sourozenců a zvládat změny a nové situace. V ostatních položkách potřebují děti často dopomoc dospělé osoby.

V oblasti práceschopnosti a koncentrace pozornosti při záměrných činnostech však dvě mladší děti prokázaly nezralost a nepřipravenost pro vstup do základního vzdělávání. V této oblasti téměř ve všech položkách. Jedinou položkou, kterou zvládly i přes řečové potíže, byla schopnost si říct o pomoc, a to jak v oblasti sebeobsluhy, sociální, tak také

při zadaných úkolech. Výzkumné šetření tak nepotvrdilo, že dítě se speciálními vzdělávacími potřebami v povinném předškolním vzdělávání se SVP je v oblasti práceschopnosti v jednotlivých položkách zralé a připravené na vstup do základní školy.

Šetření v praxi nastínilo, přínos eliminace faktorů, které ovlivňují sociální a emoční připravenost dětí. Šetření se zaměřovalo na děti, kterým jsou poskytována podpůrná opatření v prvním stupni PO. V praxi je však stále častější, že všechny děti, které přicházejí do mateřské školy s nedostatky v oblasti sebeobsluhy a sociálních dovedností, se hůře adaptují. A opět praxe ukazuje, že přestože většinu položek z oblasti sebeobsluhy jsou děti schopné zvládnout do věku čtyř let, přichází děti v povinném předškolním vzdělávání bez těchto dovedností a návyků.

Pozorování a výsledky pedagogického výzkumného šetření přispěje k intenzivnímu využití metod a forem vzdělávání, které umožňují jednotlivcům i dětským kolektivům pracovat s touto tematikou. Při hlubším studiu této problematiky došlo k seznámení se s několika zpracovanými projekty, které se sociální a emoční zralostí a připraveností dětí zabývají komplexně a s mnoha možnostmi cílené aktivní práce s využitím hry, dramatizace, individuální péče a práce s celkovým klimatem třídy. Práce byla zaměřena na schopnosti a dovednosti dětí, které ovlivňují školní zralost a připravenost dětí na základní vzdělávání. Neřeší však aktivní projevy při jednotlivých činnostech (nejde mi about bota, ze vzteku ji hodím po kamarádovi, po paní učitelce, nezvládám změnu prostředí, plivu, koušu a odmítám prostředí změnit a další). Praxe ukazuje, že nedostatky v této oblasti se nejčastěji projevují nestandardním chováním dětí. Vedle pláče jsou to projevy fyzických útoků nejen na kamarády, ale také na dospělé, výrazný hlasitý projev a systematické narušování činností a aktivit během pobytu dětí v mateřské škole. Pozorování a výsledky pedagogického šetření přispěje k intenzivnímu využití metod a forem vzdělávání, které umožňují jednotlivcům i dětským kolektivům pracovat s touto tematikou. Při hlubším studiu této problematiky došlo k seznámení s několika zpracovanými projekty, které se sociální emoční zralostí a připraveností dětí zabývají komplexně. Tyto projekty nabízejí možnostmi cílené aktivní práce s využitím hry, dramatizace, individuální péče a práce s celkovým klimatem třídy. Práce byla zaměřena na schopnosti a dovednosti dětí, které ovlivňují školní zralost připravenost dětí do základního vzdělávání, neřeší však aktivní projevy při jednotlivých činnostech (nejde mi about bota, ze vzteku ji hodím po kamarádovi, po paní učitelce, nezvládám změnu prostředí, plivu, koušu a odmítám prostředí změnit a další). Praxe ukazuje, že nedostatky

v této oblasti se nejčastěji projevují nestandardním chováním dětí, vedle pláče jsou to projevy fyzických útoků nejen na kamarády, ale také dospělé. Výrazný hlasitý projev a systematické narušování činností a aktivit během pobytu dětí v mateřské škole. Tyto skutečnosti pak zpomalují, v některých případech i znemožňují rozvoj kognitivních a exekutivních funkcí, které jsou pro vstup do základního vzdělávání nezbytné.

SEZNAM LITERATURY

BARTOŇOVÁ, Miroslava, Dagmar OPATŘILOVÁ a Marie VÍTKOVÁ, 2019. *Školní zralost a dítě s SVP: vzdělávání a diagnostika*. Praha: Raabe. Školní zralost. ISBN 978-80-7496-421-3.

BASLEROVÁ, Pavlína, Jan MICHALÍK a Jindřich MONČEK. Komu jsou podpůrná opatření určena. In: MICHALÍK, Jan, BASLEROVÁ, Pavlína, FELCMANOVÁ, Lenka a kol. *Katalog podpůrných opatření obecná část Pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu zdravotního nebo sociálního znevýhodnění*, s. 39–49. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4675-2.

BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ, 2015a. *Školní zralost: co by mělo umět dítě před vstupem do školy*. 2. vydání. Brno: Edika. Moderní metodika pro rodiče a učitele. ISBN 978-80-266-0793-9.

BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ, 2015b. *Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let*. 2. vydání. Ilustroval Richard ŠMARDA. Brno: Edika. Moderní metodika pro rodiče a učitele. ISBN 978-80-266-0658-1.

BEDNÁŘOVÁ, Jiřina, Eva DANDOVÁ, Jana KRATOCHVÍLOVÁ, Hana NÁDVORNÍKOVÁ, Zora SYSLOVÁ a Lenka ŠULOVÁ, 2017. *Školní zralost a její diagnostika*. Praha: Raabe. Školní zralost. ISBN 978-80-7496-319-3.

CAKIRPALOGLU, Panajotis, 2012. *Úvod do psychologie osobnosti*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4033-1.

GARDOŠOVÁ, Juliana a Lenka DUJKOVÁ, 2003. *Vzdělávací program Začít spolu: metodický průvodce pro předškolní vzdělávání*. Praha: Portál. Step by step (Portál). ISBN 80-7178-815-5.

GOLEMAN, Daniel, 2011. *Emoční inteligence*. 2. vydání. Přeložila Markéta BÍLKOVÁ. Praha: Metafora. ISBN 978-80-7359-334-6.

HELUS, Zdeněk, 2004. *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Praha: Portál. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-888-0.

HENDL, Jan, 2016. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 4., přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0982-9.

- CHVÁL, Martin a Jana KROPÁČKOVÁ, 2017. Sociální dovednosti předškolních dětí a jejich vliv na odklad povinné školní docházky a dosahovaný školní úspěch na konci 1. ročníku základní školy. *Orbis scholae*, roč. 11, č. 1. ISSN 1802-4637.
- JEDLIČKA, Richard, Jaroslav KOŤA a Jan SLAVÍK, 2018. *Pedagogická psychologie pro učitele: psychologie ve výchově a vzdělávání*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-271-0586-1.
- JUCOVIČOVÁ, Drahomíra a Hana ŽÁČKOVÁ, 2014. *Je naše dítě zralé na vstup do školy?* Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4750-7.
- KEJKLÍČKOVÁ, Ilona, 2016. *Vady řeči u dětí*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3941-0.
- KLENKOVÁ, Jiřina, 2006. *Logopedie: narušení komunikační schopnosti, logopedická prevence, logopedická intervence v ČR, příklady z praxe*. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1110-2.
- KNOTOVÁ, Dana, 2014. *Školní poradenství*. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4502-2.
- MATĚJČEK, Zdeněk, 1991. *Praxe dětského psychologického poradenství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- MATĚJČEK, Zdeněk, 1999. Chvála přátelství. *Psychologie dnes*, 40, 369–375.
- MERTIN, Václav a Lenka KREJČOVÁ, 2012. *Metody a postupy poznávání žáka: pedagogická diagnostika*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika. ISBN 978-80-7357-679-0.
- NAKONEČNÝ, Milan, 2020. *Sociální psychologie*. Praha: Stanislav Juhaňák – Triton. ISBN 978-80-7553-842-0.
- OPATŘILOVÁ, Dagmar, 2008. *Pedagogicko-psychologické poradenství a intervence v raném a předškolním věku u dětí se speciálními vzdělávacími potřebami*. 1. dotisk 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-3977-3.
- OPRAVILOVÁ, Eva, 2016. *Předškolní pedagogika*. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5107-8.

- SEDLÁČKOVÁ, Hana, Zora SYSLOVÁ a Lucie ŠTĚPÁNKOVÁ, 2012. *Hodnocení výsledků předškolního vzdělávání*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika. ISBN 978-80-7357-884-8.
- SHAPIRO, Lawrence E., 2014. *Emoční inteligence dítěte a její rozvoj*. 4. vydání. Přeložila Hana KAŠPAROVSKÁ. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0651-4.
- SINDELAR, Brigitte, 2007. *Předcházíme poruchám učení*. Praha: Portál. ISBN 80-7367-262-6.
- SVOBODOVÁ, Eva, 2010. *Vzdělávání v mateřské škole*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-774-9.
- SYSLOVÁ, Zora a Jana KRATOCHVÍLOVÁ, 2018. *Metodika pro učitele. Praktická příručka k diagnostickému nástroji PREDICT*. Praha: Raabe. ISBN 978-80-7496-358-2.
- SYSLOVÁ, Zora, Jana KRATOCHVÍLOVÁ a Táňa FIKAROVÁ, 2018. *Pedagogická diagnostika v MŠ: práce s portfoliem dítěte*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1324-6.
- SYSLOVÁ, Zora, Radmila BURKOVIČOVÁ, Jana KROPÁČKOVÁ, Kateřina ŠILHÁNOVÁ a Lucie ŠTĚPÁNKOVÁ, 2019. *Didaktika mateřské školy*. Praha: Wolters Kluwer. Řízení školy (Wolters Kluwer). ISBN 978-80-7598-276-6.
- ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ, 2014. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 2. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0644-6.
- ŠVAŘÍČEK, Roman a kol., 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-313-0.
- VÁGNEROVÁ, Marie a Jarmila KLÉGROVÁ, 2008. *Poradenská psychologická diagnostika dětí a dospívajících*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1538-7.
- VÁGNEROVÁ, Marie a Lidka LISÁ, 2021. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. 3., přepracované a doplněné vydání. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum. ISBN 978-80-246-4961-0.
- VÁGNEROVÁ, Marie, 2005. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0956-8.
- VÁGNEROVÁ, Marie, 2017. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. 2., doplněné a přepracované vydání. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-2153-1.

VALENTA, Milan a Miloň POTMĚŠIL, 2015. Charakteristika podpůrných opatření. In: MICHALÍK, Jan, BASLEROVÁ, Pavlína, FELCMANOVÁ, Lenka a kol. *Katalog podpůrných opatření obecná část Pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu zdravotního nebo sociálního znevýhodnění* s. 99–120. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4675-2.

Internetové zdroje

GJELAJ, Majlinda a Merita SHALA, 2014. *How does Family or Kindergarten Impact on School Readiness* [online]. Conference of the International Journal of Arts & Sciences, 7(1), 119–123 [cit. 2022-06-16]. ISSN 1943-6114. Dostupné z: https://www.academia.edu/29830886/how_does_family_or_kindergarten_impact_on_school_readiness

CHVÁL, Martin a Jana KROPÁČKOVÁ, 2018. Sociální dovednosti předškolních dětí a jejich vliv na odklad povinné školní docházky a dosahovaný školní úspěch na konci 1. ročníku základní školy. *Orbis Scholae* [online]. 2017(1), 93–117 [cit. 2022-06-16]. ISSN 2336-3177. Dostupné z: doi:10.14712/23363177.2017.19

KRUSZEWSKA, Aleksandra, 2018. *Preschool as a "Golden Cage" of the Six-Year-Old Child: Polish Pre-School and Early-School Education Teachers' Opinions About School Readiness of Children* [online]. 12th International Technology, Education and Development Conference [cit. 2022-06-16]. ISSN 1943-6114. Dostupné z: doi:10.21125/inted.2018.0515

MANĚNOVÁ, Martina a Martin SKUTIL, 2011. *Metodologie pedagogického výzkumu* [online]. [cit. 2022-06-22]. Dostupné z: <https://www.uhk.cz/file/edee/pedagogicka-fakulta/pdf/pracoviste-fakulty/katedra-socialni-patologie-a-sociologie/dokumenty/studijni-opory/socialni-patologie-a-prevence/metodologie-pedagogickeho-vyzkumu.pdf>
PREDICT [online]. [cit. 2022-06-22]. Dostupné z: <http://www.raabe.cz/nase-projekty/good-start-to-school-projekt-erasmus/>

Právní předpisy

Zákon č. 178/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

Zákon č. 76/1978 Sb., České národní rady o školských zařízeních

Ostatní

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (2021). Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.

SEZNAM ZKRATEK

CNS – Centrální nervová soustava

ČŠI – Česká školní inspekce

IVP – Individuální vzdělávací plán

MŠ – Mateřská škola

PLPP – Plán pedagogické podpory

PO – Podpůrná opatření

RVP PV – Rámcově vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

SVP – Speciální vzdělávací potřeby

ŠPZ – Školské poradenské zařízení

ŠVP – Školní vzdělávací program

ZŠ – Základní škola

SEZNAM TABULEK

Tab. 1 Pozorovací oblast č. 1 Sociální dovednosti	37
Tab. 2 Pozorovací oblast č. 2 Sebeobsluha	38
Tab. 3 Pozorovací oblast č. 3 Práceschopnost, koncentrace pozornosti při záměrných činnostech	38
Tab. 4 Pozorovací oblast č. 1.1 Sociální dovednosti 10/2021	42
Tab. 5 Pozorovací oblast č. 1.2 Sebeobsluha 10/2021	43
Tab. 6 Pozorovací oblast č. 1.3 Práceschopnost, koncentrace pozornosti při záměrných činnostech 10/2021	44
Tab. 7 Pozorovací oblast č. 2.1 Sebeobsluha 10/2021	45
Tab. 8 Pozorovací oblast č. 2.2 Sociální dovednosti 10/2021	46
Tab. 9 Pozorovací oblast č. 2.3 Práceschopnost, koncentrace pozornosti při záměrných činnostech 10/2021	47
Tab. 10 Pozorovací oblast č. 3.1 Sebeobsluha 10/2021	48
Tab. 11 Pozorovací oblast č. 3.2 Sociální dovednosti 10/2021	49
Tab. 12 Pozorovací oblast č. 3.3 Práceschopnost, koncentrace pozornosti při záměrných činnostech 10/2021	50
Tab. 13 Pozorovací arch č. 1.1.2 Sebeobsluha 3/2022	50
Tab. 14 Pozorovací arch č. 1.2.2 Sociální dovednosti 3/2022	51
Tab. 15 Pozorovací oblast č. 1.3.2 Práceschopnost, koncentrace pozornosti při záměrných činnostech 3/2022	52
Tab. 16 Pozorovací oblast č. 2.1.2 Sebeobsluha 3/2022	53
Tab. 17 Pozorovací oblast č. 2.2.2 Sociální dovednosti 3/2022	54
Tab. 18 Pozorovací oblast č. 2.3.2 Práceschopnost, koncentrace pozornosti při záměrných činnostech	55
Tab. 19 Pozorovací oblast č. 3.1.2 Sebeobsluha 3/2022	55
Tab. 20 Pozorovací oblast č. 3.2.2 Sociální dovednosti 3/2022	56
Tab. 21 Pozorovací oblast č. 3.3.2 Práceschopnost, koncentrace pozornosti při záměrných činnostech 3/2022	57
Tab. 22 Pozorovací oblast č. 1.1 Sebeobsluha 10/2021	71
Tab. 23 Pozorovací oblast č. 1.2 Sebeobsluha 03/2022	72
Tab. 24 Pozorovací oblast č. 2.1 Sociální dovednosti 10/2021	74
Tab. 25 Pozorovací oblast č. 2.2. Sociální dovednosti 3/2022	75

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 Oblast sebeobsluhy – Sebeobsluha 10/2021.....	72
Graf 2 Oblast sebeobsluhy – Sebeobsluha 03/2022.....	73
Graf 3 Oblast sociální dovednosti – Sociální dovednosti 10/2021	74
Graf 4 Oblast sociální dovednosti – Sociální dovednosti 3/2022.....	75

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Jana Hrušková
Katedra:	Ústav speciálně pedagogických studií
Vedoucí práce:	Mgr. Ivana Pospíšilová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2022

Název práce:	Školní zralost a připravenost dětí se speciálními vzdělávacími potřebami v běžné mateřské škole před nástupem do základní školy
Název v angličtině:	School maturity and preparation of children with special education needs in kindergarten before starting elementary school
Anotace práce:	Diplomová práce se zaměřuje na školní zralost a připravenost dětí se speciálními vzdělávacími potřebami v oblasti sociální a emoční zralosti a připravenosti v běžné mateřské škole před nástupem do základní školy. Hlavním cílem je zjistit školní zralost a připravenost dětí se SVP v 1. stupni PO před nástupem do základní školy. Teoretická část v souhrnu zachycuje související oblasti, kterými jsou legislativa, předškolní vzdělávání, děti se speciálními vzdělávacími potřebami, vývoj a význam sociální a emoční oblasti ve věku v povinném předškolním vzdělávání se zaměřením na děti v prvním stupni podpůrného opatření. Empirická část vymezuje výběr vzorku, výběr metodologických prostředků a analýz dat. Podrobných charakteristikách je zaznamenán význam sociální a emoční oblasti pro dítě v předškolním věku a faktory, které celkový vývoj neodmyslitelně ovlivňují.
Klíčová slova:	Dítě předškolního věku, sociální zralost, sociální dovednosti, sebeobsluha, dítě se speciálními vzdělávacími potřebami, předškolní vzdělávání, školní zralost a připravenost, diagnostika, podpůrné opatření
Anotace v angličtině:	The diploma thesis focuses on school maturity and readiness of children with special educational needs in the field of social and emotional maturity and readiness in a regular kindergarten before entering primary school. The main goal is to find out the school maturity and readiness of children with SEN in the 1st stage of primary school before entering primary school. The theoretical part summarizes the related areas, which are legislation, preschool education, children with special educational needs, the development and importance of social and emotional age in compulsory preschool education with a focus on children in the first stage of the support measure. The empirical part defines the selection of the sample, the selection of methodological

	tools and data analysis. The characteristics of the social and emotional area for the preschool child and the factors that inevitably affect the overall development are recorded in the detailed characteristics.
Klíčová slova v angličtině:	Preschool child, social maturity, social skills, self-service, child with special educational needs, preschool education, school maturity and readiness, diagnostics, support measures
Přílohy vázané v práci:	0
Rozsah práce:	85 stran
Jazyk práce:	český